

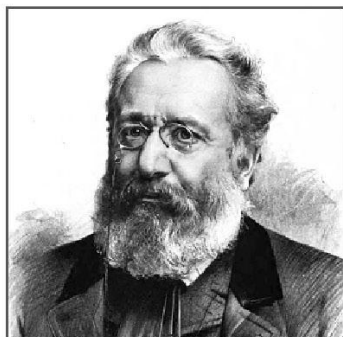

Městská knihovna v Praze **120 let**

Jan
Neruda

Knihy
veršů

PRAHA 2011

Půjčujeme:

knihy / časopisy / noviny / mluvené slovo /
hudbu / filmy / noty / obrazy / mapy

Zpřístupujeme:

wi-fi zdarma / e-knihy / on-line encyklopedie /
e-zdroje o výtvarném umění, hudbě, filmu

Pořádáme:

setkání s autory / přednášky / koncerty /
filmová představení / výstavy /
aktivity pro děti a jejich rodiče / čtení

www.mlp.cz

knihovna@mlp.cz

www.facebook.com/knihovna

www.e-knihovna.cz

Znění tohoto textu vychází z díla *Knihy veršů* tak, jak bylo vydáno knihkupectvím dr. Gréga a Fred. Datla v roce 1873 (NERUDA, Jan. *Knihy veršů*. 2. vyd. Praha : Grégr & Dattel, 1873. 253 s.).

Autorem portrétu Jana Nerudy na obálce e-knihy je Jan Vilímek.

Text díla (Jan Neruda: *Knihy veršů*), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), není vázán autorskými právy.

Citační záznam této e-knihy:

NERUDA, Jan. *Knihy veršů* [online]. V MKP 1. vyd. Praha : Městská knihovna v Praze, 2011 [aktuální datum citace e-knihy – př. cit. rrrr-mm-dd]. Dostupné z WWW:

<http://web2.mlp.cz/koweb/00/03/59/03/33/knihy_versu.pdf>.

Vydání (obálka, grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uveďte autora-Nevyužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 23. 08. 2011.

OBSAH:

Kniha veršů výpravných	7
Divoký zvuk.....	7
I.....	7
II.....	10
III.....	13
IV.....	16
V.....	19
VI.....	24
VII.....	26
VIII.....	28
Kolovrátek.....	31
O Šimonu Lomnickém.....	39
I.....	39
II.....	40
III.....	42
IV.....	43
V.....	46
VI.....	48
Jeník.....	52
I.....	52
II.....	53
III.....	54
IV.....	55
V.....	56
VI.....	57
VII.....	59
Mrtvá nevěsta	60
Matka	64
Rubáš.....	67
Nestálí druhové	70

Žena.....	72
I.....	72
II.....	73
III.....	74
V zemi Mokha.....	75
Jeptiška.....	77
Se srdcem rekovým.....	78
Dobrovolník.....	80
Slaměný vínek.....	82
Skočme, hochu.....	83
Před fortnou milosrdných.....	84
Dědova mísa.....	86
Otrhánek.....	87
Romance.....	88
Průvod.....	89
Při balletu.....	90
Doňa Anna.....	92
Jako do skoku.....	93
Oběšenec.....	94
O třech kolech.....	95
Poslední ballada z roku dva tisíce a ještě několik.....	97
Ask.....	98
Allegorije.....	99
Legenda o chudobě.....	101
Kniha veršů lyrických a smíšených.....	103
Otcí.....	103
Matičce.....	110
Anně.....	116
I.....	117
II.....	120
N* N*.....	122
Elegické hříčky.....	124
Loretánské zvonky.....	131
Z kraje.....	132

Podřímlo i moje srdce.....	132
Bázliv v proud se blaha dívám.....	132
Jen ty tony scházející.....	133
Hochu, malý hochu.....	133
Kdož jí poví.....	134
Vyletěl skřivánek v pole.....	135
Což jsi zpěv svůj zakopala.....	136
Stará chatrč.....	136
U studánky.....	137
Ohlasy italských národních písní.....	138
Také růže smrt'.....	143
Z mělnické skály.....	146
Vším jsem byl rád!.....	153
Vnitřní život.....	156
Starý dům.....	159
Mé efemérky.....	160
Našel jsem se!.....	162
Lístky „Hřbitovního kvítí“.....	164
I. Ze srdce.....	164
II. Z divokých lásek.....	171
III. Při zpuštěných strunách.....	175
IV. Ze hřbitova.....	180
Kniha veršů časových a příležitých.....	187
Z času zaživa pohřbených.....	187
(Roku 1852).....	187
(1858).....	189
České verše.....	190
Popěvky k vlasti.....	193
Poslání na Slovensko.....	196
Na peštské Kalvariji.....	198
Karlů Havlíčkovi Borovskému.....	199
Ve východní záři.....	202

Kniha veršů výpravných

Divoký zvuk

I.

Zvuk divoký, jak by se vášně shlukly,
či jak by všechny struny náhle pukly,
neb někdo nůž si vrazil do prsou –
cigáni ukončili hudbu svou.

Hoch jednou ještě v cimbál udeří
a cimbál ozvěna jak zahučí,
jež dálkou vzkřeky v souzvuk umučí –
cigáni jinam zase zaměří.

„Hej, hoši, počkejte! – jen ještě jednou!“
a než cigáni ku oknům pohlednou
a než se po hlase kdo otočí,
muž mladý, bledý z domu vyskočí.
„Kdo to?“ muž vysoký se ptá.
„To je ten Čech, jenž nedávno zde hrál,
ježž každý mistrem houslí býti prál –“
cigánka mladá zašeptá.

On oddechne si zhluboka –
„Poslední csárdás zahraj ještě jednou,
cigánská chaso divoká!“

A ruce s houslemi se zase zvednou
a ruka pevněj struny obejmě,
že každou strunu nové chvění jme,
a černá šňj se v lásce k houslím kloní –

a zas už divý csárdás vzduchem zvoní.

Tak zvolna píseň bolná započala,
jak by bol její teprv vyžrával,
tak mocný žal tou písni zahrával,
jak píseň by všech srdcí žalost znala
a po kapkách krev horkou z nich si ssála.
Hned zklamaného srdce doufání,
hned šťastných lidí náhlé zoufání,
hned zmučené bolestným smíchem tváře
a lásky smrt' — poslední žití záře;
hned jak se sama šťastná láska mučí
a zas jak slavík mladé písni učí —
tak vše to plně, silně písni plyne,
až náhlý vzdech — as vzdechem píseň zhyne.

Okamžik pomlčí — a náhlý vzkřek
a píseň divoce zas vzduchem letí,
jak po léta když zadržžený vztek
své orgie, svou pomstu strašnou svěťí.
Myšlének běsných v písni celý svět! —
Hoj divokého koně vzteklý let,
jenž pohrdá tou pevnou puszty zemí
a jemuž oblak dát jen může lemy!
Zvuk divoký, jak by se vášně shlukly,
či jak by všechny struny náhle pukly,
neb někdo nůž si vrazil do prsou —
cigáni ukončili hudbu svou.

Hoch jednou ještě v cimbál udeří
a cimbál ozvěna jak zahučí,
jež dálkou vzkřeky v souzvuk umučí —
cigáni jinam zase zaměří.

A za nimi ten bledý, mladý muž,
jak by ho tóny divným kouzlem vedly -
a tváře bledé jak by více bledly
a oči slabé jak by mřely už.
A když se tlupa zastaví,
hrou zase až se unaví,
tu slyšet smutné volání -
„Ten csárdás ještě, cigáni!“

A den se chýlí, žití pán,
cigáni spějou ve svůj stan,
mladíka kouzlo pohání -
„Můj csárdás ještě, cigáni!“

II.

Cigán a puszta — oba stejně němi,
jak skamenělý král ve živé zemi,
a v bujném kraji dva by strmé ledy!
Cigán a puszta, oba pohozeni,
i jejich radost — květ jen smutný, hnědý,
a v těžké bolesti předc narozený!
Co jediná jen známka života
divoký oheň okem šlehotá,
a jak se jiskry v oku kmitají,
cigánův ohně pusztou lítají.

Jak tmavé listí oranžův žár svírá,
noc v pusztě svírá oheň cigánův,
jenž lehounkých a hnědých ze stanův
v noc černou plamenné jak oko zírá.
Viz, jak tam divoce ten plamen žíří,
své rudé světlo kolem sebe šíří
a ve vzduch hází jisker záplavy;
kol ohně vysoké cigánův postavy,
své truchlé pusztě nad psa věrnější,
podivný stín ve šerou pusztu hází;
stín ten jak hádě po zemi se plazí,
až s čirou tmou — svou matkou — v jedno splyne
jen malý skok — a světlo tmou zas hyne,
a noc se stává ještě černější.

A jaký život, jaká bujná řava!
Zde bystrá noha v tanci divém skáče
a zvučná struna k tomu písňě pláče,
tam zemi holou holá kryje hlava;
zde zase kolem ohně starci sedí

a zamyšlení v plamen tiše hledí;
tam opět děti s tváří živou, hnědou
svá bujná kola mrtvou pusztou vedou
a noze po trávě si skočit velí,
pod níž snad kosti zavražděných se bělí! —

„Hej, Čechu, zanech hry a pojď k nám v kolo!
Co hraješ, může být, že všechno pěkné,
však každý cigán upřímně ti řekne,
že tvoje hra je dobrou hrou jen v polo.
Tvá hra — vždyť člověk by se rozplakal,
jen samý bol a při tom beze vzteku;
to cigán jiných má pro smutek léků,
když bol ho trýznil, tanec zaskákal.
Zpomínej na matku a na otce,
jak nouzí, bídou byli stísněni,
že k chudobě je svedly nemoce,
že pro chudobu byli plísněni,
pak divoce tvá píseň zavěstí —
jak? — nepoznal's jich? — holé neštěstí!
Snad jsi měl bratra, jenž ti zemřel záhy,
snad sestru, kteréž mladost ukradli,
snad světem štván jsi byl co hošík nahý,
snad záhy lásky doby ovadly —
to všechno ne? — Nuž, zůstaň mezi námi,
buď bídým člověkem, buď cigánem,
buď cigánem, hoď holí za pánem
a staň se věrných bratrů soudruh chámý!
Až seznáš krásnou naši svobodu
a pro ni mnohou těžkou nehodu
konečně lehce snést se naučíš,
až poznáš vše, co lidské srdce bolí,
až jako zvěř štván budeš parným polem,
až každou bolest nad tím umučíš,

že žiješ mezi žalářem a kolem,
až smyčec bude žebráckou ti holí,
pak housle tvoje písňě zapějou,
že srdce v prsou lidem rozchvějou
a každý bezdech hře tvé slouchat bude!
Svou píseň cigán z pomsty jiným hude,
a darmo se jí, kdo ji slyší, vzpírá!
Tak mocně píseň naše dojíhá,
že každý za cigána zapláče,
když chvějící se ruka struny svírá,
že pán jak cigán sprostý zaskáče
a žebráka cigána objímá!“

III.

Zavál teď víchr, až se plamen sehnul
a povyskočiv v divoké ty tváře
moc celou vrhnul plamenné své záře; —
však víc v ty tváře oheň nenakreslí,
než divoké sny puszty v ně už vnesly,
ba ani plamen ten, jenž v nich už stuhnul! —

Zas zavál víchr mrazný, ledový,
jak z mrtvých pole byl by k pusztě vzletí,
by náhle ruch a píseň v stanech zhnětl! —
vše umlklo a vše se mrazem třese
a víchr mrazný dál se pusztou nese —
snad jinde zvěst' svou smutnou dopoví!

„Toť jak by smrt' zde byla na nás sáhla!
Což všechna píseň nání už v hrdle zpráhla?
Hej, Janko, udeř znovu na cimbál —“

Zvuk zahučel a letěl v tichou dál
tak chvatně, jak by prodlít zde se bál —
a za ním druhý v chvatném dospěchu.
Cigán se starý mladě vypíná,
divokou píseň kvapem počíná,
divokou píseň — sobě k posměchu!

„Hochu, starý hochu,
kde jsou vlasy černé,
proč se třesou, hochu,
staré ruce věrné?
Hochu, starý hochu,
slepý jsi a hluchý,

sešel jsi už, hochu,
jsi jak ptáče suchý!“ —
„Jakž by vlasy černé
barvu dochovaly,
když je dobří lidé
slinou poplivali!
Tolik v životě mém
ztraceného blaha,
že se ruka třese,
když po něčem sahá;
tolikrát se lidé
jinak ukázali,
že se konečně mé
oči podvázaly.
Přezdívek tak mnoho
lidmi hromaděno,
že přeslechnu teď už
vlastní svoje jméno.
Bojím se už všeho,
uzavřel se v sobě,
seschnul, jako ptáče
seschne v zimní době! —

„Tak, Janko! — udeř v cimbál ještě jednou,
necht’ hoši kolem ohně sobě ssednou,
ty vypravuj nějakou pověst’ krásnou,
by letěl čas, než naše ohně zhasnou!“

A znovu zas se cimbál rozzvučí
a tajuplně pusztou zahučí,
snad zalehal kdes do klenutých hrobů
a mrtvou budil, dávno mrtvou dobu.

„„Žil jednou cigán — však za dávných časů,

snad tenkrát nebyl ještě cigánem,
nebloudil světem lehkým se stanem,
nepouštěl cizinou svých truchlých hlasů.
On ještě rodnou, krásnou zemi stoupal,
on ještě ve svatých se vodách koupal
a v žilách proudila mu klidná krev —
neb život jeho byl jen klidný zpěv.
Ba tenkrát cigán jasně v svět se díval,
a když svou píseň z prsou plných zpíval,
nebylo v písni jara bolestného,
nebylo podzimku v ní žalostného.
Aj tenkrát cigán směl i umírat,
vždyť neodešli bratři ode hrobu
a nemusili hrob ten zapírat
a ulehli si podlé v slední dobu.
Ba směli z hrobu pracím nalákat „'

„Dost, Janko, dost! chceš děti rozplakat?
Dost, milý Janko, dnes to věru nejde —
Žeť pak nám radost' vždycky mžikem přejde!“ —

Ba přešla radost'! — Vše už ulehlo
i plamen už se v popel uschoval,
na nebi měsíc k horám vesloval,
jen nebe hvězd svých.více rozžehlo.
Ve stanech mnohé mužné, tmavé oko
se zahledělo v nebe převysoko,
jak čísti by v něm chtělo smutný sen,
pouť jakou novou dá as nový den.

IV.

Zas slunce v posled zemi políbilo
a zaplálo ve záři jasné, svaté,
jak před oltářem by se zaslíbilo;
po modrém, hlubném nebi světlo hyne
a jasný obláček jak z vlny zlaté
za sluncem ku západu zlehka plyne.

Zem těžce vzdychá! větřík poskočil
a k houštinám se lesním zatočil,
kde ve větvích se rozložil na chvíli;
teď šeptá list a teď už větev celá,
už celá houština se rozechvěla
a večerní svou píseň zapět pílí.

Však slyš! v to krásné, milé šumění
teď náhle tón za tónem cizí plyne
a tóny podivná se píseň vine —
toť musí člověka být umění! —

Na kraji puszty tiché, přerozsáhlé,
jak v mírné písni vykřiknutí náhlé
se náhle zraku strmá výše jeví;
po skále mechy, známky starých časů,
a tmavá houšť co síla mladých vlasů.

Na skalním kraji bledý jinoch sedí,
a zamyšlen v tu dálnou pusztu hledí —
kam zadíval se, sám snad ani neví!
Své housle rukou obejmuty maje
naslouchá večernímu šepotání
a v šepot větví milou píseň hraje,

že zazní v houšť jak ptačí klokotání.

Ba zdá se věru, vánky lehounké
že vložily se v struny tenounké,
že větřík šeptný strunou zahrává
a její píseň s větrem dozrává
jak radostí, že vše v té přírodě
je s lidským srdcem divné ve shodě.
Teď umlkává už ten větřík milý
a také píseň ku konci už pílí —
a větřík dále pusztou pospíšíl
a zpěv se houslí vzdechem utišil.

Muž mladý housle lokty obemknul,
jak by to dívka milovaná byla,
a struny ke rtům vřele přitisknul,
jak ve strunách by také srdce bila.

„Ó housle mé, ty vaše milé zvuky
mých citů stříbrné jsou, jasné zvony,
a nejtajnější mého srdce tluky
naleznou ve vás sbratřené své tóny!
Třesoucích prstů slabé přitisknutí —
a bolestná se píseň vzduchem třese,
zas silné ruky náhlé obemknutí —
a vítězná se píseň vzduchem nese!
Když přitisknu vás k tváři, housle milé,
zdá se, že myšlenky si sám ukrádám,
že ducha svého v píseň dumnou vprádám,
že přišla svaté zpovědi už chvíle.
Jak divně vždy to na mne působí,
kdy zpěvným slovem se tak zpovídám
a myšlenky své jako osoby
mně divné mimo sebe uhlídám!

Tu měří oči moje nedůvěrné,
jak dlouhé jsou těch osob stíny černé,
a srdce cítí, co vystouplo z něho,
že vykoupeno, že víc není jeho.
A štěstí ještě, že v té přírodě
je s lidským srdcem všechno ve shodě,
že příroda se nám zas zpovídá,
v nás myšlének svých obraz uhlídá.
Když slavík v háji píseň klokotá,
má zpěvná struna za ním šepotá;
když proudy vod svou píseň zahučí,
má zpěvná struna se jí naučí;
když vichr píseň mocnou zašumí,
ptám se své struny, zdaž jí neumí;
když bouř svou písni hory roztřeše,
ptám se své struny, zdaž jí nesnese.“

V.

Noc kráčí puszta, puszta sotva dýše
a divoké své sny si spřádá tiše.

Ve hloubi tmavých nebes, převysoko
měsíc se houpá jako oko bílé,
jak by se spánek kradl v nebes oko;
a že je hlídač měsíc ospalý,
i hvězdičky se mlhou zakalí
a měří v dřímotě své dlouhé míle.
Jen obláčkové, bůh ví odkud hnáni
a dlouhou poutí k sněhu vybledlí,
si kolem měsíce tam usedli;
po chvilkách některý z nich vyskočí
a kolem měsíce se zatočí
a tvář mu lehkou rouškou pozaclání.

Na pusztě bílá zář jak jíní leží,
jak bílý plášť, v němž ani záhyba —
jen když se oblak nebem kolíbá,
lehounký stín po spící pusztě běží. —

Jaký to stín, jenž tamo puszta kráčí,
že sotva zrak mu, nocí klamán, stačí?
Jak sloupec mlhy letí v hravém spěchu —
už zanesen až k patě strmé skály;
a spěchá k výši, spěchá bez oddechu —
sem tam se mezi stromy zakmitá,
jak by si stíny stromů spících hrály —
už dospěl výš — tam světlá záplava —
a v světle stane dívčí postava,
jak v skalách růže přes noc rozvítá.

Ba je to růže, puszty krásná růže!

Měsíce lhotejná ta bledá záře
se dívá v cigánčiny mladé tváře,
tak krásné, jak jen puszta rodit může.
Jak puszty hnědý květ jsou tmavé líce
a hebké, jak by byly sammetové,
jak jižní rudá krev jsou mladí rtové,
jak černý měsíc tmavé oko plane
a v něm jak hvězd zas jisker na tisíce –
bůh chraň to srdce, v něž jen jedna skane!

V měsíce plné září tiše stojí –
vše mrtvo, ba i zář se zatřást bojí.

A asi o krok dál na kraji skalném
muž mladý v zamyšlení dumném sedí,
ku výši tmavomodré tiše hledí,
jak myšlénkou by kotvil v světě dálném.

Cigánka mladá přistupuje blíže
a celá postava se kloní níže,
až rudý ret a tváře tmavé, hnědé
se přitiskly ku muže tváři bledé.

Ona:

„Ty's ještě zde, a hvězd už mnoho zašlo
a měsíc svými stříbrnými vesly
postoupil v dál – už naše ohně sklesly –
tys' zde, což srdce novou bolest' našlo?“

On:

„Já zahleděl se maně do nebe

a myslil, drahá, právě na tebe!
O skloň se, Almo, blíž si přisednu,
a místo abych hleděl do nebe,
do hloubi očí tvých si nahlédnu –
já žiju sen, když žiju bez tebe.
Tvé velké, černé oko s mocným plamem svým
jsouc nyní blaho mé – dřív bylo žalem mým,
v noc proměnilo často mnohý mladý den
a v noci v prsa kladlo těžký černý sen!
Z těch snů jsem jeden, druhých živější
a nad vše hrůzy mnohem divější
si pamatoval – ku strasti snad sobě! –
Tvé oko bylo černým jezerem,
v němž slunce kmit bojuje se šerem,
až přemožen se zemdlen zkonejší
a v hloubi zhyne v bezedném jak hrobě.
Kol břehu vlnky mocně šplouchaly,
jak srdcem krev, když černá vznikla zášť,
a ku výši svou pěnu stříkaly,
že břeh jak ve pohřební vhalen plášť.
As na krok od břehu, jak k posměchu
slunéčko hrálo lesklém ve mechu,
mech vroubil porozkvětlý krásný kraj,
tak krásný jak by zaslíbencův ráj!
Po břehu jsem se truchliv procházel
a vlnek kmit svým zrakem sprovázel
a zahleděl se v černých vod těch smutný klín. –
V tom vlny ztichly – jsou jak hladká zrcadla,
jsou tichy – jak by v srdci zášť už uvadla –
a na dně jejich spatřím bledý muže stín!
Hned sprádám z myšlének svých tenkou nit
a vrhnu do vln umělou svou síť.
Než třikrát jsem si z hloubi oddechnul,
stín bledý v náruč svou jsem obemknul.

Měl jsem hned hrob, v něm složen muž ten bledý,
však než jsem zase hlavu pozvednul.
už z jezera ni slabé, malé sledy –
však nad hrobem, v němž stín můj bledý spočívá,
tvé oko plálo jako lampa zářívá.

Teď ovšem oko tvé mně jinak zářívá,
jak slunce, když své děti v sadech zahřívá,
a v oku světlo plesá, hvězd svit neznáných,
k novému plesu rej jat hostí sezvaných –
ach nejsou hosté hvězdy, ni máť zářívá,
toť blaho lásky mně teď srdce rozhřívá,
a pakli písně mé k němotě umučí,
zas němé srdce moje zpívat naučí.“

Ona:

„Tvá bledá tvář a truchlivý tvůj hlas
i v prsou mých vzbudily nový čas!
Dřív noha má si pusztou lítala,
a ruka hravá věnce splítala,
teď noha často po pokoji prahne
a ruka často na srdce si sáhne.
Dřív širý svět jsem měli za nebe
a vše v něm sloužilo míč ku radosti,
radosti vždy jsem měla do sytosti,
vždyť jsem ji měla sama ze sebe –
teď často bolest vlastní bez viny
jak tráva z rána rosu setřásám,
a zas jak dítě bez vší příčiny
si divoké své písně zajásám!

Ty's zanechal svých přátel, domovu
a vyměníš to s naší svobodou
a počal's nyní žítí poznovu,

o s puszty syny, s puszty přírodou.
Ty's přišel k nám a přišel's s milenkou
u nás jsi jinak strunu naladil,
a struna tvá se stala cigánkou
a cigánku jsi sobě přivnadil.
Máš milenky, jsou cigánky to dvě
a obě vroucně ku svým prsoum vineš,
ty líbáš, tiskneš obě střídavé –
opustí-li tě jedna, bídneš zhyněš!
Kéž mohu všechny tóny přivolat,
jež ve přírodě krásné, zvučné leží,
jež se slavíkem po planině běží,
jež orel z prsou vyrve hrdinských,
když těžko černým mrakům odolat;
kéž mohu zlovit v světě celém zvuky,
šum lesů, bouře hlas i srdcí tluky,
hlas mužů, zvuky prsou dětinských,
a všechnu radost, ba i všechnu tíseň –
bych ve překrásnou spojila to pásku
a věncila tím milenku tvou – píseň!
Pak odměnila by tvou vroucí lásku
a píseň milenka by byla věrná
a vděčná – já jak – puszty dcera černá.“

VI.

Po náměstí lid se krouží
jako v mořských skalách vlny,
a nad lidem vzduch zahučí
jako dravcův křiku plný.

Po náměstí černý lid se
krouží jako v moři víry –
všudy v kole černé oči,
černý vlas a černé kníry.

Nejbujněji ale lid ten
kolem středu místa jasá,
ku csárdási kde zahrála
divoká cigánská chasa.

„Zahráli jste dobře, starý,
zde máš zlato, poděl chasu,
a ty děvo, pohled' v oči,
pozdvihni tu dlouhou řasu.

Csárdásem jsou moje žíly
jako vínem v rozechvění,
nuže – pojd' sem, růže černá,
dám ti za to políbení!“

Velká česť to od magnáta,
vždyť cigánka polonahá,
velká česť, že magnát v zlatě
po té plané růži sahá.

Magnát děvče k sobě vine,

jeho dech jí v tváře pálí –
náhlý vzkřek a magnát zlatý
už se sražen v prachu válí.

Rychle ze země se vzchopí
jak oř skleslý zase vzskočí,
divě zajiskřejí kolem
rozohněné černé oči.

„Chopte se mně toho chlapa,
jenžto bije pána svého,
svažte ruce, rozbijte mu
o hlavu ty housle jeho!

Svažta také cigánku tu,
vezte oba k mému zámku,
však tam jeho žárlivosti
vykopáme divnou jamku!“

VII.

V městě Pešti před divadlem
jako k velké poradě
stojí muži, ženy, děti,
rob i šlechtic v hromadě.

Je zde ticho, města hluk se
dál a dále vzdaluje,
a tím tichem teskná struna
cigánova žaluje.

„Hej to csárdás, jaký sotva
z nás zas někdo uslyší —“
zašeptnou si nahlas ženy —
„Ticho!“ — vše se utiší.

Je to csárdás? — vždyť to zní jak
zoufalého stýskání!
Je to píseň? — což je písní
šíleného výskání?

Zdá se věru, že ty housle
jsou spíš srdce uvadlé,
na nich struny — prsou žíly
přervané a vychladlé,

že je mozek k dávným písním
v šílenosti napíná,
a když nechťí mladé zaznít,
že až hrůza proklíná.

Každý tón se zdá být hrobem —

v jednom lůžko mladosti,
v druhém láska, rozum — v třetím
šíleného radosti!

Divná píseň, divný hudec,
divný šat ten servaný,
divný obličej ten mrtvý,
tajnou runou prorvaný! —

Zvuky houslí táhlejší vždy
jako k věčné žalobě,
tišší vždy a mřely — mřely,
skonaly jak v chorobě.

Kolem ticho, tón doznívá
v každých prsou potají,
náhlý jásot — dary k nohoun
cigánovým lítají.

Vida cigán! — hrdý žebrák!
proč těch darů nezdvihá? —
Skok a skok a davem lidstva
žebrák cigán ubíhá!

VIII.

Nad Neziderským jezerem
je nebe jako černý zvon,
z něž jako umíráčka ston:
že den počíná večerem.

To Neziderské jezero
už den a noc burácí —
bouř hrozí nové ve šero —
zdaž se dnes vykrvácí!

Snad nikdy nezřel's v pusztě takou bouř! —
Mrak za mrakem se k vodě snižuje,
blesk za bleskem se v vlnách křížuje
a vichr vztekle do vln bílých pere,
že vlna po skalách se k výši dere
a k mrakům letí — bílý, lehký kouř!
Teď vložil vichr se v ty strmé skály
a hýká tam, jak by se skály smály:
teď zase šlehá dešť v ty vlny zemdlené
tak chladný, že by zimničné i čelo
se jeho mrtvým ledem bíděně chvělo
a oheň smyl se s tváře šílené.

Ba šílené! — Zdaž není šílení,
když bouře taká mezi skalou pláče
a kámen, vlna v divém kvílení,
že v bouři muž ten po břehu si skáče?

Své housle v ruce v kostru vyzáblé —
divější písňe než ta bouře hraje
a k skokům nutí tělo zeslablé.

Vlas hustý šílených co prapor vlaje
a oko s bleskem po vlnách se kmitá
a s vlnou po skalách ta noha lítá.

Ba zdá se věru, že se vložila
bouř celá do houslí těch zvučících,
že každá struna štěstí přežila
a zlost svou hlásá v tónech skučících! —

Ty Neziderské vody zemdlené
tři dni, tři noci bouřily,
a nešťastné ty oči šílené
se ještě nezamhouřily.

Když na chvíli se bouř snad utiší —

„Můj csárdás ještě!“ — bouř ho vyslyší.
A noha v ustavičném plesání,
jak neznala by, co je klesání,
a housle v ustavičné smutné hře,
jak neznaly by, že též smutek mře!

Už třetí noc se k svému konci chýlí
a bouř se zponenáhla utišuje
a chladný vítr skály osušuje
a vlna bílá uspati se pílí.

„Snad myslíš, že si tiše nyní sednu?
Můj csárdás ještě! — tichým nebudu,
a takovou ti píseň zahudu,
že jistě tebe k tanci zase zvednu!“

Zvuk divoký, jak by se vášně shlukly,
a ticho zas — tři struny hudci pukly.

Smích divoký a housle k skále letí —
a náhlý ston a píseň mír svůj světí,
už poslední i její povzdech zesne.
Teď rychlý nazpět jeden krok
a zase náhlý k předu skok
a vzkřiknutí a tělo k zemi sklesne! —

Tak tiše vlnky malé šplouchaly
a bublinky se šerem mihaly,
a když zasvitla první rána záře,
zasvitla v umrlcovy siné tváře.

Kolovrátek

Noc jasná přikrývá kraj tichý, němý,
a měsíc plný lije pršek skvělý
na sních, jenž tuhým mrazem zkamenělý
teď zkamenělou v spánku kryje zemi.
Tak tiše mrzne, že tě sluch tvůj klame
a mníš, že kolem bájné slyšíš znění,
mníš slyšet, sních jak světla pršky láme,
mníš slyšet spících stromů klidné snění.
Už dávno stromy větve stinné odstrojily,
podzimních větrů písni v spánek ukojily
a ku výši teď trčí větve nahé
jak žebřící o jaro nové, blahé.
A na větvích se sněhy hvězdné zavěsily,
snad oblakům by — kolébce své — blíže byly!
Tak tuho mrzne, vzduch že pružný, plynný,
se svařtil v drobné, leskné křišťály,
jež v lehkém letu táhlou píseň zvoní;
tak tuho mrzne, krok že spěšný zliní,
a hlava dřímajíc se k prsoum kloní
a sstýdlá krev se spánkem ošálí.

Však den má černé, noc pak stíny jasné
a jako léto luznou květnici,
má zase zima teplou světnici
a uzounké v ní žití milokrásné.

Dům v sněhu, v domě okna září,
jak náhlá radost v umučené tváři,
či jak by tichou nocí zářice
svit zahanbiti chtěla měsíce.
A v teplé světnici krb černý stojí,

v něm plamen vesele si zašlehá,
snad radostí, žeť s tuhým mrazem v boji,
jenž tuze v okna malá nalehá.

A jak teď mráz ve okna mocně dýše,
dech ostrý něžné květy v okno píše.
Ba kde jen člověk s přírodou je v boji,
tam vzrostou květy, třeba květy ledné,
a sotva v boji člověk poustojí,
květ za květem zas zachází a bledne! —

Jak živo zde! Koléčka lítají
a tenká niť se kolovratem točí
a skrytě zalítnou si mladé oči,
když mladá ústa leccos šeptají.
A jako v okně květ své minuty
a venku nahý dub své čítá věky,
tak jsou zde ve kruh milý sepnuty
vybledlá kadeř s mladistvými vděky.
A vše se rozesmálo v bujném veselí —
ba vše, až na tu babičku snad v posteli . . .
Ba věru nevím, až nám přejde zima,
až jara dech zas všechno ozlatí,
zdaž se ten starý kmen, jenž ztuhlý dřímá,
zas mladým, novým listím ošatí! —

„Jak je mi volno, jako v velký svátek,
ach prosím, jinam mne teď přeložte —
či raděj posad'te a dobře obložte
a přineste mně ten můj kolovrátek. —
Jak? Teprv osmá by to měla býti? —
Jak daleko je ještě do devíti! —
Nuž, pojd' sem, milý, starý kolovrátku,
už, starý, také leccak bídne stojíš
a skoro zatočiti se už bojíš —

vždyť oba odpočneme si po krátku!
Tak divně vypadá to prázdné vřetenno –
nuž dodrž ještě na několik nití,
ať mají nití aspoň na zašití,
mám na rubáš už dávno spředenno.

Kde na hřbitově pradědové moji leží,
tam kořeny se lípy rozložily,
peň vyhnaly ku výši silný, svěží;
však když se mrtví kolem rozmnožili,
tu hrobník podsekával kořeny,
že k uvadnutí byly zmořeny,
a z dřeva lípy mně pak na památku
těž vzali dřevo k tomu kolovrátku.
Já byla tenkrát skoro děťátko
a když jsem první nitě dovedla,
co osiřelé malé děvčátko
jsem otci v rubáš nitky zapředla.
Ach smutku bylo tenkrát ovšem dosti,
však dětský smutek! – děšť to májový
a pojednou se změní na radosti,
jež každým ránem zas se obnoví.
A mně se zdá, jen dítě nevinné
že každou radost z plna užívá,
kdo starším, tomu vždy se rozplyne,
když v pravo v levo se tak zadívá. –

Mou radost sotva někdo vypoví
tu velkou radost, když má hravá píle
i bratříčkovi spředla na košile!
vždyť radost má jen v bratru zkvítala –
on byl jak slad'ouneký květ červnový,
já jako včelka za ním lítala.
Ba naše srdce stříbrné jak zvonky,

jak by je v jedno spjaly drahé sponky!
My žili jak dvě zrnka v jednom klásku
a jak dva skřivánkové v jednom poli —
ach, bože, ještě jednou takou lásku! —

O neblahý ten, jenž se z mládí musí
odloučit od těch, které miloval,
jak dlouho, než-li přežije svůj žal,
než cizí svět a cizí srdce zkusí!
Můj bratr písně svoje zakopal
po místech, kde si se sestřičkou hrál,
pak v cizině si po nich zatoužil —
ach jaký div, že se mně usoužil!
On byl jak z klece uprchlé to ptáče,
jež truchlivě kdes po polích si skáče
a z hladu neznaného hlínu zobe,
jak by si zaklepalo na svém hrobě.
Už na podzim se zase ke mně vrátil —
chod nejistý a bledé vpadlé tváře,
zrak jak by nikdy nebyl poznal záře,
tak chřadnul, vadnul jako strůmek v sadě,
když větší stromy nechají jej v chladě —
a dobré bylo, bůh že život zkrátil.
Má radost mně tak náhle vybledla —
já jsem ji bratru v rubáš zapředla.
Vy víte, kde teď nebožátko leží,
vždyť vaše bába v každý den tam běží!

Ba bylo jiné kvítko než můj vnouček,
jenž v ústech dýmku celý den mít musí
a předce ví ten nedorostlý klouček,
že mne to starou bábu vždycky dusí.
Nuž, kuř si na poli, můj milý hochu,
to víš, že stará ráda bručí trochu!

Já jako z vody tenkrát vyrůstala
a loučila se s hrou a dítětem,
pojednou seznámena se světem
už z dítěte se pěkná panna stala.
Ach jsou to divné doby, předivné,
svět zcela nový v srdci oživne!
Ač panna dítěte je moudřejší,
přede každé slovo slyší příkřejší
a dřív-li smělá, je pak nesmělá
a čítá noci, které probděla. —

My tenkrát přástky svoje počínaly
u staré kovářky tam pod rybníkem —
té stařenky jste více nepoznaly —
a jejím bylo to už starým zvykem,
že při přástkách nám pilně povídala
a povídáním si nás vyhlídala.
K počátku vypravovala, jak za nedávných časů
zde u nás panna žila, známa pro svou krásu,
však — bohužel! — že krásnou věděla
a víc než přástvy — hochů hleděla.
Tu přišel jakýs mladík z ciziny
a všímal si té pěkné dívčiny,
a nechodila dlouho pod věncem,
svést dala se tím cizím mládencem.
Tam venku před okny, kde bílá záře
měsíce chvilkou po rybníce běží,
tam umyla prý svoje hříšné tváře
a posud prý tam někde na dnu leží.
Když vypravovala, my blíž si sesedly
a věru div byl, co jsme v strachu napředly.
Teď ovšem děvčata měň znají přásti
a více nožkama při tanci třásti,

při prástkách jazyk mladý pilně brousí
a v cizím prádle vlastní vyperou si.

Děd můj měl pravdu, když nám prorokoval
(on přes sto let se zdrav a silen choval),
až budou nejvíc straky po kostele lítat,
že pánbůh na nás nejhorsí bič bude splítat!
On myslil strakou pestré oděvy
a pravil, z nás že toho žádný nedožije –
a v skutku každý, jenž ho znal, už hnije,
jen já jsem až k té bídě dožila,
já, která nejmén po tom toužila
a dávno přála si už úlevy.
Ba zdaž by modliti se každá neměla,
by stromy stojící kol kostela,
své větve sehnuly až ku zemi
a zakryly je těmi větvemi!

Jen se, ty vnučko, mně tak neusmívej
a lepší úctu k slovům starých mívej!
Ta radost, až předc bába v zemi bude!
Teď věčné kázání a chyby všude –
no neplač neplač, když ti povídám! –

Tu holku já jen proto ráda mám,
že celý den si zpívá jak to ptáče,
jež z jara poprvé ve větvích skáče.
Važ si svých písní a když nakládáš
vždy dobře s nimi, tož si usprádáš
z nich mnohou radost pro celinké živobyti;
chraň si je v srdci jako v skřínce léčné kvítí,
vždyť muži jimi smutek vyhojíš
a dítě své si k spánku ukojíš.
Jak mnohý zpívá ne snad radostí,

ba by umenšil svojí žalosti! —

Jen radu ještě! — Lehké mužské chásce
se vyhýbej — i hravé, liché lásce!

Tu pravou lásku větřík přivěje,
ba právě tak, jako to tvá píseň učí,
že travička se sama naseje.

Nemožno každému snad ptáku zpívat,
nemožno při každém snad v lásce dlívat —
a lichá láska — ta tě věru zmučí!

Snad vyplakala bys svých očí záři
a krása odmokla by z tvojich tváří.
Až matka tvá se s tebou rozžehná,
ať pod věncem tě ještě zažehná! —

Při přástkách jsem já hochu poznala,
on nosíval mně pěkně svité kytky
a krásné pentle, na nich průpovídky,
bych si je dala kolem kužele —
já jsem mu srdce svoje zadala
a měla hodného tak manžele,
že láska naše nikdy nevybledla.

Vám všem, mé děti, plínky jsem pak předla —
i dvěma rubáš — ach ba také jemu —
až umru, položte mne, děti, k němu,
ať dostane se lásky bílé lebce!

Snad už mám nití pro svůj rubáš dosti —
kde jste, mé děti? Do uší smřť šepce!
Nuž modlete se — bába vám už zesne —
ach — modlete se, bůh mne hříchů sprostí —
staň, bože, vůle tvá se přesvatá! —“

A nazpět bába na své lože sklesne –
hodiny hrknou – bije devátá.

O Šimonu Lomnickém

I.

Byl pozdní podzim, doba umírání,
to doba smutných vidů, divných slechů,
kdy myšlénka se v srdci teplém chrání,
by neutuhla v mrazném zimním dechu.
Aj hora zpustlá teď a hlína holá
a hnědá jako rozkopané hroby,
a němý obraz hory žalně volá
ty duše květův z jarní zašlé doby.
Z hor vichr – ledový jak ženská pýcha
a ostrý, zlých jak posměch – v kraje věje
a pere v les, až každá haluz vzdychá
a každý list se svadlý třesně chvěje. –
Však za nedlouho háj se ve smrt' vesní
a zbude lístek leda osamělý,
jak pamětník té krásné, loňské vesny,
jak národ starý, v zvycích zkamenělý.

List červená se studem, sláb že zmírá,
a červená se, by snad sklamal děti, –
on spadne, – divý vichr lístky sbírá
a v běsném spěchu s nimi k proudu letí.
Co sen, co den teď lístek s řekou plove,
to s řekou, jež dřív jarní písňě pěla,
a teď svou vodu čeří vlnky v nové
jak by se před svým vlastním chladem chvěla.
Však nechť si podzim mráz a smrt' zde seje,
vždyť kolo lidských dějin dále spěje; –
nechť zmdlená hlava do hrobu se kloní
vždyť umřít musíme, – co je nám po ní! –

II.

Jak divno, když se večer k zemi sklání,
a k dílně dějův, k lidnatému městu,
tu chytrý k hloupým radovánkám hledá cestu,
a hloupý v moudrém, rodinném se kruhu chrání.
A řeka, jež se z rána odmlčela —
ten němý věstec — nově zahučela:
vždyť zvěsty svoje v noční klid teď šumí,
snad měšťák přírodě teď spíše porozumí.
Juž vítr večerní zde vlnky smutí,
a večerní nám nese zpomínání;
že s zpomínáním též zapomenutí,
to jediné nám slabou hlavu chrání. —

Juž skoro tma a most je osamělý,
zde onde jenom uzříš ještě chůdce —
aj, což jste, lidé milí, zapomněli
dát malý peníz pro starého hudce?
Ten chud'as posud na mostě zde sedí,
a hlavu kloní, k černé zemi hledí,
a ruka jeho, ač se stářím chvěje,
přec struně lahodí a struna pje.
Však jímá podivně starcova podoba,
jak na nynější věk zašlosti žaloba.
Ten bílý vlas,- ten slabý hlas,
ta stará krev — podzimní čas,
a v obličejí známé štěstí hroby —
ten hudec viděl jistě lepší doby!

Po strunách zpěvných smyčec hudce bloudí,
a divuplné písně ze strun loudí,
tím divnější, že žádný — žádný neví,

proč píseň mocně každé srdce jímá,
že celé srdce v strunách kusých dřímá,
že zmařený se život v písni jeví.
Zpěv oř je raněný, je růže tklivá,
to růže, krví lidskou zbrocená,
je z srdce krev to – ovšem vlašná, živá,
však smutkem dlouhým dávno skrocená.
A pěvec podivnou svou píseň hude, –
„že srdcí málo, dost však lidí všude,“
a dále píseň strunami se vine, –
„že mnohé krásné ráno v smutný den rozplyne,“
a tón se v tónu třesným zvukem míhá –
„že dnové zvolna, rychle rok ubíhá!“

III.

Proč jsi tu strunu, starče, zaklínal,
by vzdech se její v skřeky přepínal?
vždyť, není srdcem, které v prsou žije,
a stálý snáší žal a stále bije!
Teď struna praskla — ruce slabé, svislé
víc struny nedrží u písni porotě,
a najdou-li se ještě dobré mysle
daň neplatí víc hudci, platí slepotě.

Ba slepým chud'as! Vyřknul jsem ta slova,
a s nimi veliké to neštěstí,
jež bájně světy ve svém lůně chová,
snad světy nejmocnějších bolestí.
O hrůzná moc, jež v hlavě slepce hostí
a v tváře ryje známky dětinskosti,
jíž mysl stává se jak dětská bludná,
a každá myšlénka — bludička svůdná.
O věčná noc a polovičné žití,
v němž jenom měsíc bledý mrtvě svítí
a slepci slouží, jak ta mrtvola,
jež hrá dle báje živým do kola.

Však hůř, kdo z mládí seznal živé světlo,
a ví, že opadá, co dříve květlo,
a ví, že noc se s dnem, zim s jarem střídá,
že v zlatě šťastný jde a v hadrech bída!
On v snech svých podlé barev kroky řídí,
a oko mrtvé divné světlo vidí,
však když se zrak ten vnitřní otevírá,
pak zří svět taký, že mu srdce svírá!

IV.

Co as se v zraku vnitřním hudce kmitá,
že se ta bílá, stará hlava třese
jak palma v poušti, jež se ještě zmítá,
když bouř se dál zas k jiným pouštím nese?
Vybledlý, svadlý ret se v šeptu hýbá
snad v modlitbě své mrtvé písni líbá? —
O taký úsměch kde se kol rtů chvěje,
tam nešťastník se sobě nebo světu směje! —

„O dávné písni, mrtvé děti moje,
vy děti nerozumu, bídy nahé,
vy krátkých blah a dlouhých smutků zdroje,
mně hrůzné tak a přece zas tak drahé!
Zrak váš se mrtvě v oko mé upírá,
jak v sloup obrácen přízračně se leskne,
a mně jím v prsou úzko tak a teskně,
jak otci, syn jež zmíraje proklíná. —

I já byl mlád a mladá krev má vřela,
jak míza, kdy ji jaro k výši žene,
a mladá krev má s rozumem se přela,
že šťastným jen se modře nebe klene.
Blud, kterýž rozum v důmyslu vymýtil,
ten krev zas v žhavý, mocný pal roznítil;
kdy rozum smál se pýše lesklých havů,
tu cit zas věřil zmámenému zraku;
kdy rozum smál se zděděnému znaku,
tu zrak můj v znaku viděl synův slávu.

Krev mladá bujně, přede však měrně bije,
a srdce z citů měrné písni vije.

I já jsem pěl a prsa měl jsem tužná,
co srdce cítilo, to vypět chtělo;
však srdce cítilo, že píseň jeho služná, —
že v jiných službě písňe svoje mělo.
Aj píseň služná, sotva že tu vzniká,
juž peklu nesmíru jest zapsána,
a v srdci pěvce samovražedníka
juž dýka trčí, kletbou popsána.
Trest stejný, jednomu-li píseň slouží,
či času svému zalíbit se touží.

Já zpíval malých lidí velké zlosti,
a chyby jejich byly zpěvův ctnosti,
já zpíval mocně slabých lidí slávu
a věncem zdobili mou za to hlavu,
však lidé, kteří vavřín ke mně nesli,
než donesli, juž nicotou svou sklesli! —
Když jedni padnou, druhým sláva vzejde,
tu ovšem druhým zpívat lehko nejde,
a já jsem klesnul, jakže klesne mnohý,
když místo jednoho má mnohé bohy. —
Když sám se zničíš, lidé nadávají,
jak bys je bůh ví čím byl urazil,
ba často lidé kmetu vytýkají,
že jinoch sama sebe pokazil.

O mnohá uplynula smutná léta,
a stojím zde ten známý slepec chudý,
a nově zase teď má píseň zkvétá,
a nově starý zpěv se v prsou budí! —
Teď místo dnu — stín věčné noci charý,
a hlava bílá jak ta hora sněžná,
a krok jen z lože na ty černé máry, —

a píseň mladá zas a dětsky něžná.
Však dost mne svět ten divný namučil,
než sama sebe znát mne naučil!
Teď ohněm lidské lásky svadlé srdce hřeju,
a jen co lidského, to v písni svojí pěju,
a teprv nyní, to má píseň cítí,
jsem pěvcem pravým, jakým měl jsem býti!
Je ovšem těžká cesta s hory dolů,
a v lehkých písních tíže vlastních bolů,
však když tak divné tóny strunou skáčou,
prý lidé často nad mou písni pláčou.“

V.

Z tmavého nebe chladný vítr duje,
a s chladným větrem bledý měsíc pluje.

Nač as se plavec bledý v bezdno ponořil,
snad aby noční tmu, s tmou slunce pokořil?
Vždyť v noční době lidé nejspíš umírají,
a chudoby je mnoho v krásném světě,
a každá noc si žebráky své zhněte,
zdaž chudým hromnici a lampu dají? —
Těm nebohým co lampa měsíc svítl
a svitem svým je svatým obnese,
a z čela nebohého nehne se,
dokud je v těle ještě jiskra žití.
Pak klidně dál zas světem širým chodí,
a lesky hedvábné své v svatých vodách brodí,
a připutuje-li kde ku hřbitovu,
pokropí tiché spáče květných rovů! —

Co as ten svit měsíce znamená,
že v okně nízkém mocně plamená,
až okno září jasně mrtvou nocí
jak okno kostelní posvátné o vánoci?
A co as měsíc ve komůrce vidí,
že neunaven oknem do vnitř slídí!

Komůrka malá, čtyry holé stěny,
zde stůl, tam lože —
můj milý bože!
komůrku popsat nevděčná je snaha,
vždyť chudoba je všude stejně naha!

Na lůžku slepý stařec odpočívá,
a spí, — tvář usměvava je a tkliva, —
sen kouzlí starci milé podoby,
tak známé jemu krasší od doby.
A mladistvě zas srdce v prsou buší —
on vidí mládí své a žití dlouhé,
že nedozří ku konci oko pouhé; —
však délka ta! — vždyť hoch ji obemkne,
a bušení pták křídlem přehluší!

VI.

Náš život? — Pohádka, jak lid ji zpívá
hned orlův smělý let, hned lilje tklivá,
a povždy stejným slovem počíná,
a obraz za obrazem mysl honí,
až vše se v známý, stejný konec skloní,
a zmdlena hlava sklesne do klína.
Tak sporé v pohádce té chvíle klidné,
že člověk sotva zpět se poohlídne!
Však v sněhu věčném sopka plamená,
a v poušti oasa se zelená,
a v tmavé doby kvapícího žití
nám sen co večernice svatá svítí.
Sen vylichvaří, pokoutník jak smělý
si z malé práce velké úroky,
a známé jsou ty divné úskoky,
kterými splítá v věnec život celý. —

Sen kouzlí spícímu teď starci dětství krásu,
jak podzim jara obraz přivolává,
jak ve večerního nám slunce jasu
též obraz ranního zas slunce plává.
On, slepý stařec sní, že je zas dítě,
a hlava lehká že a cílko jasné,
a modré očko pochopuje hbitě,
že svět je divný, v něm však mnoho krásné.
Nemluvně malé květ je na lučině,
ježž slunce zář a rosa pěstuje
a k přirovnání tenké k pavučině,
ježž s prvním větrem dále odpluje.
A v pršcích teplého se slunce houpá,
a v zápachu se vonné růže koupá; —

tím zná, že slunce mocně plamená,
a z poupěte, jež se tu zelená,
že rozvine se růže červená.
To dítě nezná, den že s dnem se pojí,
vždyť každý den mu celým životem,
jenž z večera se spánkem poukojí; —
a co se děje, vše se děje dnes,
a spojen život pestrým zámotem
zdá být se rusálek mu hravý ples.
A třeba slabá nožka ještě klesá,
předc v reji rusálek již milých plesá,
vždyť dlouho dost se dítě padat učí,
a stojí-li, již krokem zas se mučí.

Však sotva rozmnoží se zašlí dnové,
tu místo her zas nastupují snové,
budoucí den již žádá svoje plány,
v nichž to, co není, rozbíjí své stany.
Kdy mysl s tělem v mladý doubek sroste,
tu v mocné tužby přejdou plány prosté,
a jinoch tvoří sama ze sebe
si nových cest nového do nebe. —
Ty cesty vedou v nebe převysoko,
že nedozří tam starce slabé oko,
a jako nebe velké, nekonečné,
chce jinoch velkou slávu, jmeno věčné.
Však co se z tužeb takých vyvine?
Jak mnohý sen zas ránem rozplyne,
jak první sníh, jenž, nežli dopadne,
se v chladnou vodu, mlhu rozpadne?
A kolik těch, již darmo nežili
a dlouhou poutí došli ku cíli?
Ten první zapomene na štěstí
na prázdné sny při plném snídání,

ten druhý v poušť zabloudí na scestí,
a žízeň krví vlastní zahání,
pak třetí, čtvrtý – možná, že ti poví,
jak ukrutny jsou muky Sisyfovy.
Tu cestu vzhůru nalézt není snadné,
a kdo ji našel, často zase spadne.
Vždyť kdo chce chrámy lidstvu stavět směle
a proti lži být nejslavnějším rváčem,
aj toho často místo stavitele,
zlý osud učiní jen pomahačem.

Muž ovšem hledí pozděj střízlivě,
co z pěkných snů těch ještě na živě,
a třeba srdce v prsou až se třese, –
vždyť svět to dí, že muž vše mužně snese!
A proč by nesnes? Dávno pochovali
ti dobří lidé dobu svatební,
kde ještě les, květ, láska těšivaly;
ty květy svili věnce v pohřební,
ze stromů rakví pěkných nadělali
a lásku do rakve pak uschovali. –

Čas dál se černou nocí k ránu valí
a s časem plyne sen ten lehký spolu,
a stařec vidí, jak se mládí vzdálí,
jak z jihu kráčí k lednatému polu.
Zde bílé hory k výši postupují,
že jich v své výši měsíc nepřehlídne,
a ledy věčné starce obstupují, –
on cítí, v žilách svráštělých jak krev mu stydne;
však srdce starce mírné předc a klidné,
ač přísná smrt' zde kolem spočívá,
ač místo květův hory pokrývá
ta sněhu poušť vždy stějně zářivá.

A možná, že to srdce ještě plesá,
když hora starci snůh svůj na šíj hází,
když zmdlená hlava k prsoum chladným klesá,
a divný mráz se po všech údech plazí.
A větší klid se srdcem rozprostírá,
čím tužší mráz ty švadle údy svírá, —
a srdce po práci si odpočívá,
jak potok, v podzim když svůj zpěv dozpívá. —

Juž ráno zde, a vichr od hor věje
a vše se před tím dechem smutným chvěje,
tak chladným, krev jak v žilách mrtvoly;
tam pere v les, zde letí po poli,
pod krokem jeho ztuhlá země praští
a dechem jeho vlna v led se vraští.
To nebe vysoké se k zemi sneslo,
jak by svou mhlou co příkrov k zemi neslo,
a mhlou to krásné slunce rudě plane
jak oko do krve až uplakané.

Jeník

I.

Naposled už zvony při mši zazvonily,
naposled se lidé zbožně poklonili.
Jedni poklekali ještě po hřbitovu,
druzí pospíchali polem ku domovu –
a ten mysliveček v kamizolce šedé
černooké děvče polní cestou vede. –

„Lituju tě věru, milý můj Jeníčku,
poradím ti dobře, dej na velkou svíčku!“

„„Svěcená ta svíčka ovšem plamem hoří,
ale moje srdce větší plamen moří;
svěcená ta svíčka ovšem mnoho platí,
ale moje bolest' víc se nevytratí!
Černooké děvče se 'mnou' chodívalo,
se 'mnou' za ruce se polem vodívalo.
Cestičku jsem zoral, dělal jsem ji užší,
abych blíž se tisknul k milované duši;
drobné kamení jsem na cestičku házel,
abych pomaloučku děvče doprovázel:
ztratila se láska drobném ve kamení –
však mně nebohému pomoci víc není!“

II.

Trouby hrajou, chasa výská,
myslivec si vesel zpívá –
dveřmi tvář se bledá dívá,
jak když k smrti se jí stýská.

„Hrejte, páni, lenit nechci,
dá se vám sic do trub píseň,
zahrejte mi, vesele chci
černým očím zpívat píseň! –

Když jsi plela len,
měla's krásný sen –

jedna láska z hlavy vyšla,
druhá do srdce zas přišla
byl to krásný sen!“

Trouby znějí – “Do kola!“
myslivec zas zavolá.
Bledá tvář se nedívá,
z venku ale zaznívá
píseň jako v umírání,
jak by srdce šlo tam spát.
„„Škoda toho milování,
že netrvá do skonání,
škoda nastokrát!““

III.

Měsíc zašel, byl už k tomu čas,
zejtra se nám časně zase vrátí —
kdo as řekne, když se láska tratí,
že mu láska přijde zejtra zas ? —

Nestůj, hochu, při okénku,
nevolej už svou milenku,
popřej černým očím spánek:
tvoje doby veselé
ulítly tak jak skřivánek
z bílého by jetele! —

„Moje milá Bětuška,
s věnečkem ve hlavě,
byla jak ta beruška
při zelené trávě.

Roztomilé dívčiny
velké černé oči
jak ty černé maliny,
když je rosa smočí!

Černé oči, tvrdě spíte,
o mé lásce víc nevíte!
černé oči jako trny,
nejste více bez poskvrny —
proč jste lásce výhost daly,
když jste srdce ubodaly?

IV.

„V polním co dešti je krápějí,
po cestičce je mých šlápějí —
kolik je kostelů ve světě,
tolikrát byl jsem u děvčete!
Kolik je ve světě klášterů,
tolikrát šel jsem k ní k večeru —
kolik je po kraji kapliček,
tolik mně dávala hubiček!

Kdybych byl klíče měl od nebe,
nebyl bych z rána šel od tebe,
nebyl bych lásku si pochoval,
byl bych tě matičce dochoval!

Na hřbitov lásku svou ponesu,
na hřbitov, černých tam do lesů.
Vejdu tam malými dvířkami,
zavřeny dvěma jsou klikami —
jedna je pro panny bez věnce,
druhá pro sklamané mládence.
Zaleskne tolik se slziček,
kolik je po hrobích traviček.
Zlaté ty po nebi hvězdičky
napláčou studené rosičky:
zelenou kytku že nasázel,
žlutý že rozmarin vycházel!“

V.

Letí deštík po poli
za ním stíny lehce –
„Ach, že šířý mne ten svět
více těšit nechce!

Nač bych sadem chodila,
když už stínu nemá,
nač bych cestu šlapala,
když už pro mne nemá!

Růže moje vybledlá
s tváře opadává –
druhý mne už opustil,
první postonává!

Nepatřím víc matičce,
nepatřím víc sobě –
nevinnost má v kolíbe,
mladosť má už v hrobě!“

VI.

„Kdo to klepe v pozdní noci,
jde snad kněz nám ku pomoci?“

„„„Vy mne po tak krátkém času
neznáte už podlé hlasu!
Milá vašeho jsem syna,
jeho smrtí jsem já vinna.
Život jsem mu otrávila,
o mladosť ho připravila.
Musel se až k smrti soužit,
jdu mu ku hodině sloužit.“ „

„Mého syna vražednice,
nemám místa pro vinnice!“

„„„„Pusť ji ke mně, matko milá,
snad už hříchy svoje smyla.
Pověz ty mně, moje milá,
čím jsi hříchy svoje myla?““““

„„„Slzami jsem si je myla,
předc jsem žalu nepozbyla!“ „

„„„„Pověz, až mé srdce stane,
jaký tělo šat dostane!““““

„„„Bílý rubáš jsem ti šila,
slzami jej vybílila.“““

„„„„Pověz, jakou poctíš truhlou
pak tu hlavu moji ztuhlou?““““

„„Na barvu si myslím jasnou,
že jsi ztratil mladost krásnou,
a na truhlu bílé věnce,
jak se sluší pro mládence;
hnědé trny, růže bílé,
že's byl sklamán od své milé!
Až se budeš s zemí snoubit,
počnou pěkné písňe troubit,
počnou troubit písňe tvoje,
bude pukat srdce moje!““

VII.

Zlehka probudit ho zkusí –
„Zbud' se, těžký sen tě dusí!“
„„Těžký sen? Já spal tak lehce,
že se ani vstávat nechce!“ „
„Vidíš-li mne, ty můj milý?
tvoje oči „jsou tak bílý!
„„Bílé oči? To je zdání,
jsou tak bílý po vyspání!
Dej mně vodu, žízeň trýzní,
rty se lepí krutou žízní.“ „
„Nepij vody – divné znění,
jak když padá na kamení!“
„„Divné máš, má milá, zdání,
to tak vždycky po vyspání!“ „
„Což se ti tvůj dech už tratí?“
„„To se chvilkami jen krátí,
někdy dlouhý, někdy krátký,
jako u písničky řádky!“ „
„Mám ti polštář dát snad výše,
když se ti tak ztěžka dýše?“ –
Bílé oči hledí na ni
a z těch očí – věčné spaní;
půlnoc byla, půlnoc bila,
milá s mrtvým sama byla.

Mrtvá nevěsta

Mrtva, ale jak by živa,
jenom z očí smrt se dívá —
sotva že to pochopili!
Přišly báby, přišli kněží,
zaplakaly, pokropili. —

První noc na márách leží;
při ní prodlít na modlení,
obětovat spaní, snění,
přítelkyně přivolila,
která od dětství s ní žila,
přítelkyně, děvče svěží.

Do lampičky olej vlila
modlitby své rozložila.
Modlí se a modlí tiše,
ale divného cos tíží,
že už odměřeně dýše,
že se oči mdlobou klíží,
a než půlnoc duchy zvala
strážná dívka už-už spala.

Půlnoc čerstvě dozněla,
dívčina se zachvěla
a jak stěna náhle zbledla —
na marách se mrtvá zvedla,
podepřela, tiše sedla.

„Nejsi mrtva, sestro milá?“
„„Jsem, ach jsem o družko moje!““
„A co tíží srdce tvoje?“

„„Že jsem svatby nedožila,
že nemožno mezi vámi,
s mládenci a družičkami
do kola se zatočiti,
do syta se vytančiti!“ „ —

Sotva že to pochopili!
Přišly báby, přišli kněží,
poradily, pokropili.

Druhou noc na marách leží;
při ní prodlít na modlení,
obětovat spaní, snění,
ženich sám si nyní zvolil,
jenž s ní od dětství už žil.

Oleje si v lampu dolil,
modlitby své rozložil. —
Modlí se a modlí tiše,
ale divného cos tíží,
že už odměřeně dýše,
že se oči mdlobou klíží,
a než půlnoc duchy zvala,
spánku moc ho upoutala.

Ještě zvon snad nedozněl,
strážce se už pozachvěl,
jeho tvář jak stěna zbledla —
na marách se mrtvá zvedla,
podepřela, tiše sedla.

„Nejsi mrtva, moje milá?“
„„Jsem, ach jsem, o nebe moje!““
„A co tíží srdce tvoje?“

„„Že jsem svatby nepřezila,
že jsem dříve mřít musila,
než jsem lásky zakusila,
že nemožno aspoň k roku
ženou býti po tvém boku!“„

Sotva že to pochopili!
Přišly báby, přišli kněží,
poradily, pokropili.

Třetí noc na marách leží;
při ní prodlít na modlení,
obětovat spaní, snění,
matka sama přivolila,
která v lásce s ní vždy žila.

Do lampičky olej vlila,
modlitby své rozložila.
Modlí se a modlí tiše,
ale divného cos tíží,
že už odměřeně dýše,
že se oči mdlobou klíží,
a než půlnoc duchy zvala,
matička už skorem spala.

Půlnoc čerstvě dozněla,
matička se zachvěla
a jak stěna náhle zbledla –
na marách se mrtvá zvedla,
podepřela, tiše sedla.

„Nejsi mrtva, dcero milá?“
„„Jsem, ach jsem, matičko moje!““
„A co tíží srdce tvoje?“

„„Že jsem zbůhdarma tak žila,
že zlá smrt mne dříve zmohla,
než jsem rovna býti s váma,
než jsem potěšit se sama,
sama matkou býti mohla!“ „

Matka

Pod vodou měl ji sedm let
a měla s ním dvě děti,
pak řekl Vodník: „Můžeš teď
zas domov uvidětí.

Déle se však tam nesdržuj
než tři dni a tři noci,
sic zde tvé děti zardousím
a umrou bez pomoci.

Déle se mně tam nesdržuj,
to žádám ještě jednou,
sic vlny ze dna děti tvé
jak mrtvý leknín zvednou!“ —

Plynula noc a plynul den,
co zas je navracena,
co s ní se těší družka zas
i matka skormoucená.

V noci ji matka uspává
přemnohou průpovědí
a ve dne s družkou zpívají
kde kterou píseň vědí.

Plynula noc a plyne den
a plyne noc již třetí:
„Již musím od vás, volají
mne moje drobné děti.

Musím již od vás, ku kapli

jdu zbavit vši se tíže,
o matko, dejte ruku svou
a požehnání kříže!“

Rychle se matce vytrhla
a dveřmi rychle kráčí:
„Kam, družko drahá, v spěchu tak,
že sotva dech ti stačí?“

Ona však kolem okénka
Dál dále rychle kráčí,
A matka za ní z komůrky:
„Nenech mne, dcero, v pláči!“

Sklesla před Panny obrazem:
„Mou matku starou chrani! —“
a doma matka modlí se:
„Ach dceři cestu brani!“

Se zdi se Panna sklonila
zázračném u zjevení:
„Víc nepůjdeš již k muži zpět,
sic přijdeš o spasení.

Pro tebe více muže tam
ni dětí více není,
a půjdeš-li tam předce zpět
ty dojdeš zatracení!“

Oko se slzou zalívá
a srdce smutkem puká:
„Ach Panno, k dětem půjdu zas
přes všechna pekelná muka!“

Rci mně, o Panno, kdyby v tom
i věčná byla vina,
zda byla bys kdy mohla ty
snad opustiti syna?“

Rubáš

Jasno v horách, jasno v dole,
paní obchází si pole.

„Což na jednom živobytí!
ze lnu může rubáš býti;

košilička dlouhá, bílá,
ráda bych ji muži šila.“

Paní ví, čím srdce vadne,
ví, čím v těle krev vychladne.

- - -

Slunce jak by vyhořelo,
podzim přišel, leto mřelo.

V letě manžel postonává,
v podzim manžel dokonává.

„Nebudeš mne míti více,
pojď sem k loži, rozžži svíce.

Svět se kolem se mnou točí,
zatlač, paní, kalné oči.

Nemohu-li více žíti,
pokojně chci v hrobě shníti.

Z hedbáví mně rubáš uší,
jak se spravedlivým sluší.

Třeba dokonal já v pátek,
neválej jej do mše v svátek.

Neupřádej ve sobotu,
ať nepošleš na mne slotu,

nemohl bych shnít pak v hrobě,
smrt bys předla sama sobě.“

Zvoní zvony na vše strany,
zvoní, zvoní troje hrany.

Zvoní, zvoní na vše strany:
Hladem chudí – jedem páni.

- - -

Mračno v horách, mračno v dole –
„Obohacím svaté pole.“

Paní vraští bílé čelo:
„Nač by hedbáví být mělo?

Což s rubášem za novotu!
Upředeme ve sobotu, –

hotovi jsme do mše v svátek, –
aj – proč zemřel manžel v pátek!“

Dlouho, pane, nežli tobě
zroste kvítí na tvém hrobě;

dlouho, nežli tráva zroste –

a již k svatbě jedou hosté!

Jedou hosté, prach se zdvíhá —
„Strojte hody, čas ubíhá!

Ať se čistotou vše bělí,
jizba, dům i dvůr můj celý!

Aj, zde ještě lenost vaše
nechá zbytky od rubáše.

Což nám babské do povídky —
do plamenu s těmi zbytky!“

Než se paní k ohni sehne,
žhavý plamen ven vyšlehne.

Letí domem divá paní,
letí rudý plamen za ní.

A než v poplach zvony bijí,
plamen věnec svůj dovíjí;

a než k pomoci se brali,
černé kosti vyhrabali;

a než hosté se tu sjeli,
místo svatby — pohřeb měli.

Nestálí druhové

Bílý oblázku ty podél břehu,
jindy zastavuješ vlny v běhu,
že tvé bílé líce hravě máčí,
že se kolem tebe hravě stáčí,
že ti pěkné báje šepotají,
o matičce že ti povídají, —
jindy tak — však dnes jsi bledý, suchý,
dnes jsi osamělý, němý, hluchý.

„Ano, ano, tak to bývá v světě,
jediný den přátelství že zhněte!
Podlé toho, jak se přítel chová,
objeví se duše přítelova;
v zájmech vlastních jak se chová všude,
poznáš také, jakým k tobě bude.

Jedna matka nás vše uplodila,
jedna hora nás vše porodila;
oblázek mne, jež teď vlastní tíže
k životu ustálenému víže,
drobný písek, jenž tu na dnu leží,
i tu vlnu, jež zde přes něj běží.
Dlouho žil jsem s pokrevenci svými,
až jsem seznal, že jsou vrtkavými.

Přišel včera mladík podél břehu,
v tváři plamen, v oku jakous něhu;
dlouho, dlouho na břehu zde seděl,
dlouho, dlouho v druhou stranu hleděl.
Náhle vyskočí a zařve zlostně,
dojmuloš ho jaksi přežalostně,

že dle vody kráčel druhou stranou
pěkný mladík s přerozkošnou pannou.

Jako sokol střelhitou rychlostí
ku lodičce kvapil v divém běhu,
srazil kopnutím ji náhle s břehu,
že až bolně zaskřípěl břeh zlostí;
jeho vesla mocně zafičela,
že se voda zlostí rozsyčela;
jeho sochor mocně na dno sklesl,
že se písek zlostně k výši vznesl.

Včera zlostní, dnes zas zcela jiní –
smutno, že i k pomstě jsou tak líní!
Včera loďky hlavní nepřátelé –
dnes se loďka houpá k moři směle,
voda sama dál ji zakolíbá; –
včera mládce hlavní nepřátelé –
na břehu dnes mládec tiše dřímá,
písek nohy jeho obejímá,
vlna ve modrá ho ústa líbá!“

Žena

I.

Zabloudil kdys Râma. Noc se kvapně blíží,
Râma hledá nocleh v brahminově chýži.
Brahmin statný muž je, žena pouhé dítko:
v stínu statna dubu na proutečku kvítko.
Dobře pohostili, sprovodili k loži
z lotosových listů, z měkké tygří koži.
A když ráno vstává, spatří hospodáře
ženu bijícího v mladé, krásné tváře.
„Čím se provinila hospodyně moje,
proč ji biješ, vždyť to předce žena tvoje!“
„„Mladá žena, pane, dcerou svého muže,
s ní jak s dítětem svým manžel jednat může,
s ní jak otec jednat s přísnou láskou musí, –
proviní-li se mu, ať to trestem zkusí.
Rozbila mně jednu ze tří nádob svatých,
zděděných po otcích, upomínkou spjatých,
a že zkazila mně památku mou trojí,
za to, pane, trestám ženu dceru svoji!“ „

II.

Uplynula léta do věčnosti klína,
vzpomněl sobě Râma zase na brahmína.
Na cestu se vybral. — Noc se kvapně blíží,
Râma zavítá zas v brahminově chýži.
Brahmin statný muž je, žena matka zdatná,
vedlé statečného dubu lípa statná.
Dobře pohostili, sprovodili k loži
z lotosových listů, z měkké tygří koži.
A když ráno vstává, vidí hospodáře
v prosbě hladícího ženy pěkné tváře.
„Odpusť, ženo, odpusť laskavě již činu,
jenom překvapení má v tom činu vinu,
jenom překvapení z náhlého tak bolu,
odpusť činu, žijme dále svorně spolu.“ —
„„Čím se provinila hospodyně moje?
a proč prosíš, vždyť to jenom žena tvoje?“ „ —
„Matka dětí mých je sestrou svého muže,
s ní jak se sestrou svou manžel jednat může,
s ní jak bratr jednat v přímé lásce musí,
proviní-li se mu, ať jen slovem zkusí.
Rozbila mně jednu ze dvou nádob svatých,
sděděných po otci, upomínkou spjatých,
rozhorlil jsem se a mrštil po ní růží —
neslušno bít sestru rozumnému muži.“

III.

Po dlouhých pak létech opět bohův synu
připadlo zajít sobě ku brahminu.

Na cestu se vybral. Noc se kvapně blíží,
Râma již zavítá v brahminovu chýži.

Muž i žena k zemi staré hlavy sklání,
jak když přede větrem vrba vrbu chrání.

Dobře pohostili, sprovodili k loži
z lotosových listů, z měkké tygří koži.

A když ráno vstává, slyší oba lkáti.

„Co vás, drazí moji, mohlo rozplakati?“

„„Neštěstí zastihlo ženu moji zlatou,
rozbila poslední nádobu mou svatou!“ „

„A proč nekáráš zas přísným slovem vinu?“

„„Stáří činí, pane, velký rozdíl v činu!

Starému je muži žena matkou pravou,
cítí jejím srdcem, myslí její hlavou.

A kdo na matku by zbujnou rukou sáhnul,
zasluhuje, v poušti aby žízni zpráhnul!“ „

V zemi Mokha

„Jeť bytost lidská božstvu na úkor,
a chcem-li žiti, spasí nás jen vzdor!
Dřív brali bohové si v oběť člověka,
teď se již chťičů jejich Mokha neleká,
roh posměchu si na terč zavěsíme
a hříčkou krvelačnost uhasíme:
aj země Mokha, nejkrásnější v světě,
již stejně krásně pro nás všechny květe!

Nuž na kamenný terč zavěste roh,
a pod terč budiž dán obětní hoch,
žně šťastně hojné na bozích již vykupte!
Vy kouzelníci otce střelce obstupte,
a obstupte ho s tasenými noži,
že chybí-li, sám bude oběť boží,
neb mezi námi nesmí žít ni chvíli,
kdo proti bohům nemá mužné síly!“
Kmet umlk', lidstva rozstoupil se dav,
a kněz, roh modlitební s prsou sňav,
malého hošíka již pod terč postaví.
„Již sestřel datli hochu svému se hlavy!“
„„Již sestřel!“ hlučí tisícere hlasy,
a kněží posvěcené nože tasí,
a slunce zahrá s nožů modrým leskem,
že odlesk dlouhým zlatí střelce bleskem.

Hoch vidí odraz světla, slunce zář
mu vekouznila úsměv v mladou tvář.
Ten úsměv v otci pocit žalný probudil —
hle jak tu tiše stojí, jak se zatrudil; —
však zas se sbírá, k osudnému luku

již vznáší odhodlanou opět ruku,
již míří, spustí, — šíp jde v plno čelo —
a kněžův nůž se ztápí v střelce tělo!

Prorazil vzduchem děsný matčin vzkřik,
zatřásl vzduchem zlostný lidstva ryk,
však s výše kmet tu mečem soudným pokyne
a děsný lidstva ryk v pláč matčin rozplyne.
„Žní počátek zvěstujte všem k radosti —
však zbabělcovy poušť nechť bělí kosti:
ni mrtev nesmí u nás dlít na chvíli,
kdo proti bohům nemá mužné síly!“

Jeptiška

Svit mdlý a šedý, první rána zář,
v jeptišky mladé bledou hledí tvář.

Jak lilje z mramoru by vykvětlá,
ta žena aj se k soše Panny vine;
zrak její temným, žhavým ohněm plá —
hned touhou sálá, hned zas touhou hyne.

Hle blíž a blíže k bílé soše line,
a v náruživém žhoucím zanícení
svůj náhle v kámen tiskne chvějný ret —
děsné políbení!

Pod ohněm rtu jen mrtvě mrazný led!
Divoce jako uštknuta by vzskočí —
bolestný šlehne hled z jí mladých očí — —
Však již zas hlavu mladou k zemi níží,
jak pod hříchův by velkých trapnou tíží —
a již zas k soše klesá její noha,
zas znovu k Panně z kamene se vine,
zas znovu touhou plá a touhou hyne,
a bolně, žaložalně zavzléká:
„Ty's milovati mohla sama boha,
nech milovat mne aspoň člověka!“

Se srdcem rekovým

Král Robert zemřel. Jeho srdce vzal
rek Douglas, jak byl král mu rozkázal.

A věrně řídě se tímž rozkazem
vez' srdce královo u Svatou zem.

Když loď již spatřila španhelský břeh,
o bitvě křesťan s Maury došel slech.

Tu Douglas ku královu srdci prál:
„Co učinil by teď můj rek a král?

– ‚Hoj! – velel by – již taste družný meč,
kde čestná seč, tam také Skotův seč!‘ –“

A již se Douglas vřadil v křesťan šik,
a bujný, radostný ho vítal křik.

Rek Douglas obořil se v Maurův tem,
že proudy krve vpijely se v zem,

že na zem, pevnou dříve jako mlat,
jen s nebezpečím vojín nohu klad'.

A Douglas k srdci královu zas prál:
„Co učinil by teď můj rek a král?

– ‚Hoj! – zvolal by – ‚toť rozkošný je ples,
snad plavem krve mořem do nebes!

Však obuv je nám v plavbě na obtíž,

nuž svrhněm ji a plavme směle blíž! —“

I svrhnul obuv, za ním jeho tem,
a pevně zas se opírali v zem,

a pevně zase křesťanský stál voj
a znovu kvetl bujný zase boj.

Však nových nepřátel hle táhne mrak,
že nepřelítl by ho orla zrak,

a křesťanův tak skrovný houfec jen —
o bídný, přebídný to bude den!

Tu Douglas k srdci královu zas prál:
„Co učinil by teď můj rek a král?“

— ‚Hoj! — zvolal by — ‚hoj, hoši, dále v před
a zasekněm se v samý Maurův střed!‘ —“

I mrští skříň se srdcem v Maurův střed:
„Jak's vždy nás vedl, ved' nás naposled!“ —

Boj skončen. — Druhý vzešel žalu den,
u skříně Douglas mrtev nalezen.

Dobrovolník

„Hudbu novou, pivo nové,
ať se hoši veselí,
zpijou-li se, vyspějí se
ve vojenské posteli!“

Divně, divě zveselení
sedí hoši pospolu,
hulákají, proklínají,
perou džbánkem do stolu.
Divná, zběsilá to radost,
strojena jak pro lháře,
jenom chvílkou leckde skane
pravdy slza přes tváře.
Nebylo by věru divu,
kdyby více tropili,
vždyť dnes sobě na ztracenou
volnost bujně připili!

„Hudbu novou, pivo nové –
nemáš chuti ku vojně?
hochu bledý, hledíš jako
ve zoufalství pokojně.
Ztýraný a otrhaný,
prací vyschlý, znavený –
připij sobě, budeš mdlob svých
jedním douškem zbavený!
Miluješ snad? – jakžpak může
chudý myslet na lásku –
vyrazíš se – vykonáme
světem malou procházku!“

Mlčky bledý hoch se zase
k němé zemi zahledí,
jakby kámen měl mu říci,
o čem lidé nevědí.
„„Matičko má, nemohu už
práce více zastati,
matičko má drahá — drahá —
musíš sama zůstatí!
Hladová jsi, matičko má,
a tvůj syn je v chorobě —
snad se ujmou žebravé mé
matičky pak v sirobě.
Dokud syn tě starou živí,
žádný chleba nepodá —
syn už churav, tobě ale
ještě krev svou zaprodá!“ „

Verbíř hocha pozoruje,
vidí slzu kanoucí,
vidí tvář se znovu rdící,
oko znovu planoucí.
„Novou píseň hrajte, hoši,
ať mu hlavu napraví!
zde je zlato — nuže, připij! —“
„„Nuže, bratře, na zdraví!“ „

Slaměný vínek

Před mrzutým soudcem děvče stojí,
studem, strachem oči k zemi klopí,
vyhaslé má oči, bledé tváře,
na rtech hřích a v tvářích hříchu stopy.

Soudce pokračuje: »Pověz nyní,
co ta stébla asi znamenají;
skrývala's je na prsou svých — jisto,
že cos zvláštního ta stébla tají“ —

Děvčeti se náhle oči zrosí —
„„Ovšem, že cos tají — ty můj bože,
dalo mně tři stébla na památku
troje slzami provlhlé lože.

První stéblo, zde to žluté dlouhé,
líhávalo se mnou na otepi,
když umíral v náruči mé slabé
hladem nebohý můj otec slepý.

Druhé rudší, kratší vzato z lože,
na němž bratr u vězení zchřadl;
drahý bratr živil mne i sebe,
měli hlad jsme — a — můj bratr kradl.

Třetí nejkratší a nejbělejší,
jediná to památka mně zbyla
z lože, na němž matka beznadějná
mrtvé jsem své dítě porodila.“ „

Skočme, hochu

„Vítr hvízdá chladné písně,
trochu chladné – hej co škodí,
aspoň se to při té bídě
přece v taktu světem chodí!

S nebe déšť se ledný lije,
že mne to až v kosti mrazí,
hej co škodí, – pěkných šatů,
kterých nemám, nepokazí!

Půda pode nohou skluzká,
noha klesá – eh, což z toho,
bez toho, zda k předu, nazpět –
všechno jedno, bludná noho!

Proč mne jen tam nenechali
aspoň týden ještě sedět,
nepotřeboval jsem dnes už
o smrti své dcerky zvědět.

Hej, co škodí, hej co škodí,
zapomenu snad i na ni,
jako na svou hezkou ženu,
když ji vzali k sobě páni.

Hej, jak se ty vlnky točí,
hvízdej, větře, chladný hochu,
most je nízký, hvízdej, hvízdej,
skočíme si s nimi trochu!“

Před fortnou milosrdných

Nech, hochu, nech — zde lávka — jenom chvíli!
Můj život sice chvatem k hrobu pílí,
však kdo se naposled již na svět dívá,
snad přece nějaká mu chvíle zbývá.
Já sice po odpočinku již práhnu,
však tato fortna děsně vábivá
mne nevypustí více za živa —
jen chvilku ještě, na zvonec než sáhnu!

Už dobíhají moje staré síly!
chléb pro rodinu žádá velkou pílí,
a pracoval jsem, jak jen otec může,
vždyť ruka má, hle, mozol, kost a kůže!
Ty ještě neznáš, milý hochu blahý,
ty ještě neznáš, seznáš teprve,
až rozpracuješ ruce do krve,
že lidský život jest až příliš drahý.

Dej mně svou ruku, milý dobrý hochu,
ty's jediný měl pro mne chvíle trochu,
aj otec pro synáčka život sází,
syn sotva otce k smrti doprovází!
Ach odpusť starci, že si stýskat zkusí!
Vím — nejednali ke mně nevděčně,
a loučili se se mnou srdečně,
a také vím, že — vydělávat musí.

Ty's jediný vždy slouchal děda hlasu,
ostatní neměli, chudáci, času!
Dej dědu čelo, ty můj hochu zlatý,
ne rty! — vždyť starcův dech je jedovatý

a jedno políbení na tvé líce,
už je to políbení poslední –
a ještě jednou na mne pohledni, –
teď, hochu, zazvoň, – nemám síly více.“

Dědova mísa

V kamnech praská, dědek každou chvíli
svadlé ruce sobě zahřívá,
kolo vrčí, syn si s prací pílí,
nádobu si z dřeva vyrývá.

Kolečko si divnou píseň šumí,
vnoučeti se očka kmitají –
„Hlele, co náš táta všechno umí,
jak mu tříšťky z rukou lítají!

Dřevo ukradl jsi v panském lese –
komu děláš z něho koryto?“
„„Dědovi; – již se mu ruka třese,
nádobí už všechno rozbito.“„

„Nauč mne to!“ – „ „Vida toho kluka,
nač by tvá to ruka uměla?!“ „
„Až se tobě třásti bude ruka,
koryto ti synek udělá!“

V kamnech praská, dědek shrben pláče,
zvadlé ruce syn mu zulíbá,
kolo mlčí, vnouče kolem skáče –
„Táto, proč se kolo nehýbá?“

Otrhánek

Pláče hošík otrhaný:
,Přec se jednou seberu,
tatínkovi, kde ho najdu,
notně holí vyperu.'

„Kdož tvůj otec?“ ,Nač se ptáte —
otec můj je velký pán,
odejel nám, dávno tomu,
když mi dával marcipán.'

„A kam odjel?“ ,Ach což já vím —
odejel mil na tisíc,
o maminku nedbá více,
má prý mam těch ještě víc.'

Romance

Po mém pohřbu křepčili,
hudba skočnou hrála,
matka jídlem, nápojem
hosti častovala.

Druhý den se dělili
o mých zámkův devět,
že jsem málo zůstavil,
nadělali klevet.

„Komu že mou bývalou
milenu dá máma?“ –
„O tu já se nestarám,
postará se sama.“

Průvod

Z šedých mračen déšť se hustý lije,
po dláždění voda proudem teče,
ulicemi prázdnými tu města
vojenský se pohřeb truchle vleče.

Černý vůz s tím bílým křížem táhne
s hlavami svislými čtvero koní, —
mrtvý v suchu — vozka však promoklý
rozmrzele spřež svou k spěchu honí.

Na vozíku kříž a lesklá lebka,
v jejíž oční důlky had se vrývá,
a za lebkou lesklou, dutou, prázdnou,
prázdné čáko lidem „s bohem“ kývá.

Buben potažený černým sukem
trudně odměřeným taktem zvučí,
k tomu z bratrů, již ho sprovázejí,
každý mrzutě si kletbu bručí.

„Arci stejně se nám zvede, až nám
místo rakve dají otep slámy, —
však by bez nás také cíle dojel,
také chud'as bez nás došel jámy!“

Při balletu

Divadlem zašlehla
mocná, skvostná záře,
veselá v něm hudba,
veselé v něm tváře.

Lidé radujou se
hlučně jásajíce,
že tak krásně tančí
mladá tanečnice.

Rychle jako vichr
tančí tanečnice,
že už sotva stačí
mladé její plíce.

Směle jako kamzík
skáče tanečnice
věčný, věčný úsměch
vtištěn v její líce.

Takové usmání
v lících rozpučilo,
že by bolestí se
srdce rozskočilo.

Tak se zvykly tváře
zřejmé na radosti,
že by člověk rád v ně
veklel trochu zlosti.

Lidé radujou se

hlučně jásajíce —
náhlý vzkřek a v prachu
leží tanečnice.

Nemůž' vstát a bolest'
slabé tělo svírá,
ale úsměch ještě
tváře obestírá.

Odnášejí lidé
mladou tanečnici,
ale za plat úsměch
ještě v její líci!

Doňa Anna

V krásném vodojemu vlnky
obraz hvězdný houpají,
po trávníčku lehké nožky
každé noci stoupají.

– Doňo Anno, doňo krásná,
což ty vlny šeptají?
Zdaž se po manželi starém,
krásná doňo, neptají? –

„Kmetovi již třeba spánku,
aby mnohý dožil den, –
mlada jsem a nepokojný
mám já ještě v noci sen.

Bych mu nerušila spánek,
puďí mne to z lože ven,
a don Fernan, krásný, mladý,
ten má se mnou stejný sen!“

Jako do skoku

Zaluskal si prstem,
zatočil si džbánem,
zavejsknul a myslí,
že je světa pánem.
Klobouk na stranu a ruku do boku,
je mu lehký, lehký – jako do skoku!

„Jdi už domů, nemámť
více piva, hochu!“
„„Však ho bude, nahní

jenom soudek trochu,
trochu na stranu a klínek do boku,
vždyť mi lehký, lehký – jako do skoku!“ „

„A čím splatíš dluhy?“
„„Vždyť mám chatrč svoji;
chatrčka ta malá
jako já se strojí:
střechu na stranu a kládu do boku,
je nám lehký, lehký – jako do skoku!“ „

Propil vše, co přines',
propil chatrč k tomu,
vracel se co žebrák
kolem mlýna domů –
klobouk na stranu a ruku do boku,
bylo mu tak lehký – jako do skoku!

Oběšenec

„Oj! to divně nade krovem hučí!
bouř se vzpírá v šedých skalínách?
pláč to snad? či vichr bolně skučí?
co to hýká v pustých roklinách?

Modlete se děti – poklekněte!
Jistě že se někdo oběsil.
Meluzína úpí, naslechněte –
tak by divý vichor neběsil.“

Dvé robátek útlé ruce zdvíhá,
plachá ústa píseň zachvějí.
Hu tu rána! – blesk se v blesku mihá
dvěře lítnou z vetchých veřejí –

A na prahu chlapec uděšený,
oči v sloup a ret má zsinalý;
„„Otec – na jabloni – oběšený!““
Klesá – děs mu mysl pokalí.

Dále svítí blesky v hromův víru,
sotva že se křížem požehnáš;
neviňátka pějící v blahém míru
za hříšného otce „Otče náš!“

O třech kolech

Za tabulí u plného
pytlák Joza vesel sedí,
na šenkýřku, hezkou vdovu,
jak by zamilován hledí.

„Ale ženo, vámť se daří!
rozkvítáte jako růže!“
„„Vidíte? Vždyť jsem pochovala
třetího teprve muže!“ „

„Třetího! – Však povídají,
že jste jim vždy udělala!“ –
„„Nu jen potud, abych sama
dříve v hrob si neustlala!

První klekl před oltářem
dřív než já při svatbě naší –
mohu-liž já za to, že to
muži dříve smrt přináší?!

Druhý umyl po hostině
ruce sobě v vodě živé,
kdo dřív běře vody živé,
známo, že též umře dříve.

Třetí za svatební noci
usnul dřív než já jsem spala –
to přináší smrt dřívější! –
tak – no tak jsem udělala!“ „

„Eh což! však bych se vás nebál!

Vdova tří a přede jak růže!“ –

„„A což myslíte, že bych já
čtvrtého se bála muže?“ „

„Ne? nu tedy na pozoru,
sic vás k čtvrtým vdavkám svedu!“ –

„„Budiž tedy, aspoň k peklu
o třech kolech nepojedu!“ „

Poslední ballada z roku dva tisíce a ještě několik

Pro poslední krádež, která vůbec
ve světě zde byla spáchána,
poslední se sešli biřicové,
poslední lavice zchystána.

Poslední tu stojí soudce přísný,
strážce posledního zákona,
aby holí za krádež dal ztrestat
nejposlednějšího barona.

Baron, potomek to slavných předků,
třese se jak vetchá osyka;
předkové se nebáli ni mečů,
potomek už pro hůl naříká.

„Milý bratře, strážce stanov přísných,
milosrdně na mne pohlédni,
nechci krást už, odpustiž mně bití.
vždyť jsem baron – a to poslední!“

Soudce naslouchá a hlavou kývá,
pak se milostivě usměje:
„Barona si dáme pod lavici,
na lavici jenom zloděje!“

Ask

Ask, první člověk, stvořen byl už chvíli
a nižší bohové se hněvali,
když mlčky na Aska se dívali. —
„Proč, pane, nevybíráš s větší pílí,
proč ze dřeva jsi Aska urobil;
proč neztopilš ho ve své krásné záři,
vždyť výraz dalš i zvěře němé tváři,
když jsi ji pestrou barvou ozdobil?!“

Bůh Odin trochu klobouk pošinul
a jediným svým okem pokynul.
„Hej ticho, hoši! nebo do vás peru!
Což z toho, jakou látku sobě беру?
Já nechal v špalku všechnu jarní šťávu,
ta bude věčným jarem k výši stoupat
a za ovocem hned zas síla poupat
ověncí Askových potomků hlavu.
Ta míza nedá nikdy pokoje,
vždy znovu bude člověk zase zkvítat
a nových jar zas nové výboje
ve věčný věnec věčně sobě splítat.
Však Ask pak sobě omaluje sám
ty výrazu teď prázdné, mrtvé tváře
a v oku zkušenosti vzplane záře
že vzroste z toho strach i závisť nám!“

Allegorije

Když tvořil bůh a stvořil umění,
tu přišla Hudba hořkou se zlobou,
a počla s vášní mluvit, s žalobou:
„O bože, utiš moje kvílení!
Proč jsi v můj kalich všechnu hořkost slil!
tak mnoho hořkosti! tak malá nádobka!
Toť jinak Básnictví si obmyslil –
jsem vedlé něho sprostá chudobka!
Básnictví vložil's lidstvu do kolébky,
Básnictví vzrůstá s každým člověkem
a jako podlé skal mech měkký, hebký,
tak vzrůst svůj řídí podlé lidské lebky,
vždy okamžiku jesti přiměřené
a vždy se v lásce znovu utuží.
Mně splácí lidstvo jenom nevděkem
a staví Básnictví mne v podruží.
Když posílám své děti opeřené,
jen někdy člověk zlý a nadutý
je přijímá, však jindy mrzutý
je odmršťuje a v svém zlolání
zas od sebe v svět šířý zahání.
Nežádám více lásky pro sebe,
však pomstu, pomstu žádám od tebe!“ –
„„Nuž budiž!“ „ odvětil se smíchem bůh.
„„Jdi spokojena, navštiv lidi zase,
nechť v příhodném neb nepříhodném čase –
vždy otevřen ti má být lidí sluch!
Hned k pláči, k smíchu hned je donutíš,
hned rozraduješ, hned zas rozsmutíš,
a můžeš pomstu svou v tom vyhledávat,
že, když tvá bujnost' nejmíc toho ztropí,

přede hříčka člověk nikdy nepochopí,
co může jím tak podivně zahrávat!“ „ —
A od těch dob je Hudba povždy lživá
a tím se posměchem teď lidem mstívá:
při těchže zvucích, při nichž Evropan
roztoužením a bolem hořce pláče,
že radostí až dětinskou zas skáče
Falklandských smutných ledů truchlý pán!...

Legenda o chudobě

Pěti mudrcům dal Chudobu, svou dceru,
otec Osud; zetě vybral dobře věru:

vdal ji za vojáka, kněze, obchodníka,
za mudrce z pariů i za rolníka.

Pyšně nesli hlavu u mladistvém květu:
„Třeba chudi, předce prospějeme světu!“

A když dožili si lidská svoje leta,
povolal je Osud před soud všeho světa:

„Každý nechť vystoupí, k otázce odvěti:
čím že byl jest světu v Chudoby objetí?“

Vystoupili čtyři. Hlavy k prsoum sklesly –
o svatbě se byly přede tak pyšně nesly!

„Nemohl jsem platit učitelův zvěsty,
byl jsem prázdný rybník podél lidstva, cesty.

Sbíral jsem jen vlastní zkumné mysli zvěsty,
zas jak rybník v lese, vzdálen lidstva cesty:

slunce, hvězdy přišly, zář i bouř v mně žila,
poutníka však vlna moje nesvlažila!“

Kněz tak dí, a voják vystupuje na to:
„Chtěl jsem osvobodit, otroctvím co spjato,

chtěl jsem vymstit všechno, co kdy lidstvo hnětlo,

povalit v prach, co kdy lidstvu bralo světlo.

Neměl jsem však zbraní – smáli se mně, smáli,
jako hadu, jemuž zuby vylámali.“

Rolník na to: „V bídném živobyčí boji
drobně utratil jsem všechnu moudrost svoji

za chléb, sůl a olej, za lék pro nemoce –
lidstvu byl jsem stromem suchým, bez ovoce.“

Obchodník pak: „Chtěl jsem spojit světa konec –
byl jsem ptákem, jemuž křídla srazil honec.“ –

„A ty, pario,“ dí Osud, „jak ty s ženou?
Stojíš jediný zde s hlavou povznešenou!“

Paria tu stojí s hlavou povznešenou:
„Děkuji ti, pane, ženu za vznešenou!

Sotva se mne dotkla prostým svojím květem
poznávám svět celý, nevšimnut jsa světem.“

Knihaveršů lyrických a smíšených

Otci

Vzduchem hučí to a zvoní,
bouří to a hřímá,
táhnouť zvony ze všech konců
do starého Říma.

Velké, malé zvony hučí
mocně černou nocí,
ve snu slyším je, jak letí
tichou Velkonocí.

Cítím, jak ty mocné zvuky
moje srdce budí,
jak se srdce rozzvonilo
v třesoucí se hrudi.

Rozzvonilo jak za dávných,
jak za dětských časů,
když jsem ještě rozumíval
kovovému hlasu.

A teď zase srdce zvučí
hučí, porozumí,
v rozechvělé pobožnosti
v chorus zvonů šumí.

Letí s sebou, šumí s sebou,
celo rozechvělé,
jak by putovalo k Římu

ve kovovém těle.

Skáče, jako v dětském těle
dětské srdce skáče
bože, zvuk ten k smrti smutný,
kdož to, bože, pláče?

Jaký zvonův šumem zvoní
zvonek pronikavý? —
jeho zvuk jak smrtná trýzeň,
jako uhel žhavý!

Zvonku truchlé naříkání
v srdce náhle padne,
že mu zápal horký, žhavý
náhle v ledy zchladne.

Znám tě, znám tě, zvonku pláče,
znám tvé naříkání,
vždyť jsi předrahemu otci
zvonil k umírání!

Vždyť tvůj pláč mně srdcem mojím
věčně, věčně zvoní,
vždyť i v radovánkách náhle
moji hlavu skloní!

Vždyť mne ze dne vzvoníš v noci,
z noci vzbudíš ke dni —
zvonil's otci ku hodince
a to ku poslední!

Těch žhavých zvuků umíráčka,
těch nikdy nezapomenu,
vždyť jsem je nehty vryl v svá prsa
a čelem vtlačil ve stěnu.

Vždyť jsem je vdychal ve své plíce
a posud mne tam dusily,
že i mé písně umíráčkem
v svět krásný zvonit musily.

Otec pomalu umírá
jako naděj zmírající,
ret se hýbe, jak by předce
ještě nechtěl „s bohem!“ říci.

Brzo, brzo dojde míru,
o bolesti snad už neví,
ale syn — ten si až zoufá,
že mu bol dán bez úlevy.

V prsa prázdná bůh sám ví co
by se ještě smutku shluklo,
ale srdce přeplněné
malou kapkou už by puklo.

K zemi hledí oko suché,
oko v uhel rozohněné,
čelo rozpálené, horké
tlačí se ku mrtvé stěně.

Oko uhel, čelo plamen
a ta stěna je tak chladna —
bože, což mně neuleví
žádná slza? žádná — žádná?

Dále, chaso pomáhačská,
přibiju si sám ty hřeby!
Nemohu si sám zavřít
dvěře k ztracenému nebi?

Jediný mne milovával —
a vy pomáhat teď chcete? —
Kdo si lásku pochovává,
může sám stát v širém světě!

Nad hlubokým, tmavým hrobem
černá rakev se tu vznáší —
ach tak černá, že mně černost
všechno světlo z oka plaší.

Že mně rozum rozplašila,
až ta hlava k prsoum sklesla,
až ta lebka kolotá se
jako loďka beze vesla.

Byla by mne umučila
snad ta nekonečná muka,
štěstí moje, že mne náhle
vyrušila cizí ruka.

Štěstí moje, že tak náhle
slova ruší sen můj těžký:
„Nemá se snad otčenášek
předříkávat pouze česky?“

- - -

Otce zde už pochovali
v tmavou hlínu přehluboko –
posud žádná, – žádná slza,
posud jako troud mé oko.

Posud ani jedna horká
slza neskanula k hrobu,
aby vykouznila kvítek
nade rovem v jarní dobu.

Prsa by se rozskočila,
rozskočilo by se čelo –
což ni k jedné slze nemůž'
rozkvést moje mladé tělo?

Ve mdlobě se hlava náhle
k přítelovým prsoum sklání –
„Aj proč jste se nevyplakal –
máte to jen z přemáhání.“

- - -

Mne to už zase, otče můj,
ku hrobu tvému pudí,
a u hrobu ta pýcha zlá
se v nás zas obou budí.

Jsme blízko zas i daleko,
jak jsme si vždycky stáli,
zas rozpínáme ruce své,
bychom se neobjali.

Jsme blízko zas, však v oči zas
druh druhu nepohledí,
zas velká láska pojí nás —
a dělí nás zas ledy.

Milovali jsme se, otče,
jak se milovat jen může,
ctili jsme se, drahý otče,
muž jak může ctítí muže.

A předc stála jakás síla
příkré pýchy mezi námi,
že jsme žili, jako žijou
dobří ale chladní známí.

Často o samotě náruč
toužebně jsme rozepjali,
a když jsme se sešli — chladně
proti sobě zas jsme stáli.

Já ležel na rov natažen
a holý rov jsem líbal,
a zdálo se mi, jako by
se rov ten holý hýbal.

A tisknul jsem vždy znovu zas
ku hlíně ret horoucí
a při líbání cítil jsem
tam dole srdce tlouci.

- - -

Kéž dobudu si jména věčného,
kéž vydobudu všechnu světa slávu,
bych nesmrtelností pak ověncil,
o otče drahý, syna tvého hlavu!

Byl's jedním z těch, jimž svět náš věnem dal,
by pro život se o den oloupili,
a za ten hřích, že žít a cítit chtí,
se vlastní krví bídne vykoupili.

Tvůj život pestrý byl a bohatý
a přemnohé jsi přežil utrpení,
a když si páni spánkem hověli,
budilo chudáka tě křopění.

A práce celé jaké ovoce ? —
Že zaplatil's si místo vlastním v hrobě!
Kde jiným po radostech oddech dán,
tam po otroctví mír zakoupil's sobě.

Nad hrobem strmí prostý, černý kříž
a čtoucím ochotně tvé praví jméno —
tak bude kříž ten sedm let tam stát —
pak bude také jméno zapomněno.

Matičce

Proto mně draha tak
milá má matička,
že je tak malička,
že je tak chudička.

A kdyby byla snad
chudší než oblázek,
přede bych ji v srdci svém
choval co obrázek.

A kdyby byla snad
svázána v uzlíčku,
předc bych ji miloval
tu drahou matičku.

Ze všeho jediná
zbyla's mně, matičko,
vychladlé zemi jak
podzimní sluníčko.

Podzimní sluníčko
neslní, nepálí,
předce se zatřesem,
když se nám zakalí.

Dí matka: „Ty prý písničky
tak často na mne skládáš,

to není hezké, tím mne jen
do lidských úst zas vkládáš.“

Ty nevíš, drahá matičko,
co se mým písniím dívá:
k nim nikdo nápěv neskládá
a nikdo je nezpívá.

Písnička, při níž pláčeme,
je jiným lidem něma,
a kdybych složil tisíc jich —
vždyť mluví jen k nám dvěma!

- - -

V sobě jen a mlčky nesu,
necht' zakusím čehokoli,
zamlčím i matce drahé,
co mne těší, co mne bolí.

Jak to přijde, matičko má,
že přec všechno uhodnete —
když mně srdce v těle plesá,
zrak že jasně pozvednete?

Jak to přijde, matičko má,
že tak všechno uhodnete, —
když mně srdce v těle pláče,
že si v koutek zasednete?

- - -

Má matka někdy čítává
ve starém planetáři:

„Brzy a náhle dokonáš!“
s prorockou káže tváří.

A denně za mne říkává
svůj růženec klokočí
a hořké řinou slzy se
z těch starých věrných očí.

- - -

Znáš, matko drahá, překrásnou tu báji
o zlatém slunci a o matce jeho,
jež každé noci na klíně svém sešlém
kolíbá ve sen syna zemdlého?

Vždyť chud'as dost a dost se naputuje,
vždyť po dny celé světem bloudit musí,
dost šedých chmur a hradů, mračen tmavých,
ba skoro tolik, co zde člověk zkusí.

Co kmet si lehne a co jinoch vstane
a s novou silou po novém plá nebi,
o matko, matko! vždyť's jak anděl dobra —
mám toho jak to slunko zapotřebí!

- - -

Nic nemáš víc, vše dala's mně,
co bůh v Tvé ruce skládal,
a předce bych já nevděčník
vždy víc a více žádal!

Dej ještě bílé vlasy své
na rubáš svému synu,

by ještě v hrobě spočíval
jako by ve Tvém klínu!

Už přišel, matičko, Tvůj zimní čas,
Tvé ruce jsou jak stromu větve v jíní,
jak mrazu vzdech je stříbrný kdys hlas,
a co kdy jarého, je stuhlé nyní.

Nuž vezmi vlasy mé a utkej šat,
snad zahřeje, co dávno uvadlo,
snad zahřeje ta chladná prsa Tvoje; —
na roucho to co šperk a spínadlo
dám mladobujné teplé srdce svoje.

Neslyšel jsem Tě zaspívat,
myslím, že už přes tři leta,
což je i po marianských,
což je po všem zpěvu veta?

„Moji smyslové jsou, synu,
dřímotou už obetkáni;
večerní jsem odzpívala —
a teď čekám na klekání.“

Zakoupila's místo,
otcova kde hlava
na sedmé již léto
věčný sen vyspává.

Hrob ten otcův, matčin,
mým též hrobem bude,
povedeme spolu
hospodářství chudé.

Malý domek z hlíny,
vlhké čtyry stěny,
v něm však lásky, že jí
v širém světě není.

- - -

Dozpěv.

Ty's šla a v naší světničce
teď žiju samu sobě —
ach matko, zlatá matko má,
jak je Ti dole v hrobě?

Ta naše malá světnička
se děsně, prázdne šíří,
o její klenby tlukou se
myšlénky netopýří.

Já sedím schoulen u lože
se chvějícíma rtoma —
ven musím, ven — tam do světa,
mně je tak zima doma!

- - -

(Psáno na asijském Burghurlu)

Lož nemá blaha více ani hoře,
ta krásná zem, to širé, bouřné moře?

Mne nevábí nic dále v svět,
mně všude je tak jedno,
mne nevábí nic k vlasti zpět –
tam doma je tak ledno!

Však ne! – Když první kvítek na hrobě se třese,
když první skřivan nad hřbitov se vznese,
tu přede bych náhle doma býti chtěl,
bych utrh' kvítko, zachvěl se – a šel!

Anně

Co já zde pěju v bájném lásky dómu,
to pěju Tobě, – svému idolu,
a Tobě jen a více nikomu
lze porozuměti snad mému bolu.
Či stává mezi mnou a kýmsi pásky,
že porozuměl by kdo hloubce tísni,
a pohrobené za živa mé lásky
labutí písni? – Labutí písni!
Aj uzřel-li kdo, kdyže k umírání,
se labuť vrací v jasna samotu?
A slyšel-li, kdy v bolném klokotání
svou dlouhou, děsnou plaší němotu?
Kdy zmdlenou hlavu ku hladině kloní,
a chladné vlně lásku vřelou pěje,
a perutí svou umíráčkem zvoní
a poslední se akord v hrdle chvěje? –
Jak labuť pílí v klidnou samotu,
když žití zesláblý už proud se v srdci ouží,
tak duše má svůj bol, svou tesknotu
jen samojediné v Tvá prsa vylit touží;
jak labuť zmírajíc se v rodných vlnách koupá,
tak duše zpěvů mých se po Tvých vlnách houpá,
a k perlám vnad, jichž svit mé srdce často ukojil,
bych aspoň jednu perlu – perlu písni – připojil.
Nechť lyra má už ledajakou hude,
a peruť zpěvů mých už v dlouhé sirobě,
to aspoň píseň s perlou míti bude,
že zplozena je rovněž v kruté chorobě.

I.

„Budiž světlo!“ šumí mrtvou nocí —
divný jas jsem spatřil kolem sebe,
zřel jsem hvězdu, zřel jsem, Anno, Tebe,
v Tobě, Anno, zřel jsem celé nebe.

Však mé oko slabé zvyklé bylo
bezduchové noci, barev němotě:
tu mne nebohého vášní v lesknutě
nově osud vrhnul v náruč slepotě.

Vzhůru o hvězdu v hru zbujnou s nebem!
Nechť i ohněm shoří bledé líce,
nechť i prsa puknou v divém letu —
titanský zvěst nebyl báj mi více.

Že jsem nezápasil o Tebe sám jeden,
rozjařila jenom má se mysl smělá,
šťastnější Titanův dobyl jsem si hvězdy —
nebes pomsta teprv pozděj' přijít měla.

*

V kotouči jsme kolem plesajících
první lásky doby zažili,
ze plesů se luzně mihajících
ples si svého srdce vážili.

Láska má se v krvi rozprouděné
víc a více v purpur zbarvila,
z tonů svůzně šumných opojeně
čarovnou kolébku uvila.

Kolíbám se výš a výše

v drahé, nadpozemské říše –
míjeli tu blaha dnové
létaví jak jarní snové.

Ty's mně byla milá melodie
k písni duši tužbou plnící,
jíž mne peruť s vzduchem vlnící
vznesla v říše světův harmonie.

Kolem mne tu dštilo blahých tonů
na zem zvučným pádem znějící,
z tonů slastných, však i z bolných stonů
vzešel květův kruh se chvějící.

Dál a dál se kruh ten luzný volní,
sladkou růží má i Christi lacrimae,
a ten bledý zvonek lilje polní
něžnou zvoní píseň lásky mé.

Vysoká mně byla's píseň lásky,
píseň písni, píseň Saloma!
Blahý já, že zřel jsem božskou krásu
smrtnými svými zrakoma!

Hlava Tvá je oltář lásky stkvoucí,
vlasy hedvábná jsou opona,
čelo z mramoru to nejbělejšího
nejčistější mysli záclona.

Obočí je milé houští, v jakém
zpěvný stan svůj slavík zarazí,
oko Tvoje nad jezero jasné
čistěj celé nebe obrazí.

Líce Tvoje sníh jsou nově padlý,
červánkovou září polítý,
ústa jsou jak klenot korálový,
kolem perel vkusně ovitý.

Chůze Tvá je proutek dýmu z myrrhy,
po poušti tu větrem plynoucí –
ach, jakž může dát Tvůj obraz věrný,
komu barvou – slovo hynoucí!

Jak si květy s sluncem pohrávají,
po vlnách se světla houpajíce,
tak si prsa naše s blahem hrála,
v milý lásky klam se potápíce.

Jak si děti v křečovité přízni
šeptmo jakous báji povídají,
tak i my jsme v zlaté době znali
o věčnosti lásky pěknou báji.

II.

Mého ducha bujné horování
často u Tebe se zchladilo,
Tvému chladnému zas počínání
buráčení moje vadilo.

Dáme-li led s ohněm dohromady,
taje led a voda brž se hárá:
obdivuji – ne snad styku vnady –
však že nestala se z lásky – pára.

Nevím, co mně lásku dobylo:
Krása ne, ni krásná taká slova,
jaká snílci dívkám šeptají:
chytřejších snad řečí forma nová?
vždyť se po těch dívky neptají!
To mou mysl často zlobilo. –

Z rozebírání těch rmutných stránek
smutná nejistota vybředla,
kolem mnohých tichých radovánek
černou síť si svoji upředla.

Neznám věčně žíznit, v nouzi neunavit,
věčně naděje své v sypký písek stavit,
s osudem psát na led umluvu.

Nejsem dítě více, bych snad sílu bájil,
že bych věčně obstál, věčně život hájil,
vise na kořenu v bezednu.

Dalo nebe bratry, dalo lásku,

byl jsem věru spokojen tak s nebem;
však to milé nebe zapomnělo
zaopatřit bělejším mne chlebem.

Těžko jesti s blahem loučiti se,
kde se vylučuji vlastním činem,
mnohem krutější však loučení se,
kde je vina na osudu líném.

Raděj bych však po ulicích žebрал,
raděj kletby lidstva na se kopil,
nežli bych snad u sobectví podlém
lásku svoji v bídy blátě ztopil.

Srdce mé jak struna vetchá puká,
naladěná k lyře ducha mého,
na níž divokrásné melodie
sněhobílá hrála Tvoje ruka.

N* N*

Mně jest jak otci v zoufalství,
o lásko moje mladá,
jenž nad dítětem v kolébce
bolestné ruce skládá.

Co měl kdys, zas mu odňato,
a strach se v prsou množí,
že nejmilejší poupě své
ku starším v kryptu vloží.

Kdo může oko zarositi bolem,
když úsměv, květ a blaho všude kolem?

Kdož může násilně si vzbudit tíseň,
když duší táhne jarní zase píseň?

Kdož může zazlít, že jsem, jarem zmámen,
vyšlehnout nechal živé lásky plamen?

Ben Akiba věhlasný děl:
„Aj vše zde bylo jednou již!“
Ben Akibo, ty's hlava ctná,
nemůžeš za to, lež že díš!

To vše zde bylo ovšem již!
Byl již tak měkký, černý vlas,
byl již tak korálový ret,

i byl tak stříbrozvučný hlas!

To vše zde bylo ovšem již!
Aj byla již tak hebká tvář,
a mnohé oko patřilo
již v takou divnou oka zář!

Však s báječným tím kouzlem zde
v tom souladu — o slyš mne, slyš,
Ben Akibo, ty's hlava ctná,
nemůžeš za to, lež že díš!

- - -

Jako perleť lesklá, zrcadelná
skví se krásná matička má Praha,
vždyť v ní roste, v ní se rozpaluje
ach tak mnohá, mnohá perla drahá.

Mám se věru za prvního muže,
duch můj žije u nádherném plesu:
vždyť z těch drahých perel nejskvostnější
co svůj šperk na hrdém srdci nesu!

Elegické hříčky

Již se ta zima milená
za krátko dokrvácí
a v rozloučenou její vzdech
divoce zaburácí.
O pojed'te, vichry, k prsoum mým,
ať mrazem srdce skožím —
já se těch krásných jarních dnů
jak všeho štěstí bojím!

Kdo už více jar těch přežil,
VÍ, jak jaro uplyne
a že jaro, léto, jeseň
mžikem v zimě zahyne.

Kdo už mnohé jaro přežil,
blahu více nevěří,
lehko při novém zas jaru
na své srdce zanevří.

Vichr nade krovem hučí,
truchle, bolně hýká,
zoufale, jak zdravý člověk,
jenž se umřít zvyká.
Nevím, proč se při těch zvucích
prsa moje ouží,
co mne ve vzdechu tom bolí
a co mne v něm souží.

Nevím, proč ta země posud
v těžkých snech svých mešká,
že jen leckde prohlíd' kvítek,
na něm slza těžká.
Nevím, zdaž mně nějaký sen
také oči svíral,
vím však, že jsem náhle s tváře
velkou slzu stíral.

Tak divně jaro počínává –
mrak po nebi se plazí
a celá příroda si vzdychá,
že to až v duši mrazí!
Ba i ty větry z krajů dálných
jen písňě smrti nesou
a v každých prsou ozvěny se
pašijních písni třesou.

Pašijní píseň, perlo lidstva bolu,
srdce slzo, v duši ceděná,
když tvé zvuky v prsa naše skanou,
vzplápolá v nich bolest plamenná.
Prsa celá ve srdce se zouží,
hlavou víří divé hučení,
smrt' se blíží, člověk volí zhynout,
umřít třeba v strašném zmučení!

Zas bude parno jarní zrát
a v máji nové květy kvést,
ve květech nové vánky hrát
a jiné dívky věnce plést.

Zas mnohý hoch ve lásky čas
z těch věnců jeden dostane
a z mnohých věnců suchý zas
jen lístek v knize zůstane.

Nevím, mám-li milovat,
nevím, mám-li zpívat,
nebo, k jaru lhostejný,
v zašlý čas se dívat.
Na své lásky lichou pouť,
na své mládí těžké —
vzpomínkou se umořit
těž by bylo hezké!

Byl jednou mládec, miloval,
a miloval jich více,
že všechny šťastně miloval,
vybledly jeho líce.
Tak přišlo léto s jeseň
a přišlo jara hrání,
však mládec zehral s jarem už
a měl se k umírání.

Rychle hlava myslí,
rychle srdce bije,
tužba rychle zraje,
člověk rychle žije.
Náhle u nového
člověk jara stojí,
neví, proč se třese,
neví, proč se bojí.

Za ty krásné city,
jichž mé srdce chová,
nedostalo světem
víc než holá slova.
Za všechno to zlato,
co ho v širém světě,
v srdci jaro citů
více nerozkvěte!

Nový život jaro lije
v žíly bujně napnuté,
znova výbojně v svět hledí
mnohé šíje nahnuté!
A než květy zvadnou, mnohým
stláno pro věk ve mechu —
nade rovem v příštím jaru
vzrostou květy k posměchu.

Ležím v bujném, pestrém drnu,
větřík běží travou,
modrým květem vedlé hlavy,

bílým nade hlavou.
Běží po vrcholcích stromů,
v spěchu sadem duje,
za ním pod stromy se zvolna
pohřeb pohybuje.

To nesli pramlaďouneké
ku hrobu kolem žití,
snad teprv poznávalo,
jak jaro v srdce svítí.
Snad bylo jak ten skřivan,
jenž jarem teprv vrácen
a po první hned písni
zlým krahujem byl zchvácen.

Kolem cesty staré stromy
lidem soucit hlásaly,
na vůz černý s lesklou rosou
bílé květy střásaly.
Bílé květy divný tanec
na vozíku skákaly,
a ti lidé k jejich tanci
truchlou píseň plakali.

Psal jsem v pošmourné své písni
svoje city zprahlé
a tu v okno zaskočilo
jarní slunko náhlé.
Rozsypalo po papíru
a po péře zlato
a já píšu jasný konec
k truchlým písním za to.

O těš se z jara, třeba by
tvá prsa prach jen kryla
a v srdci — žití hodinách —
jen samá půlnoc bila!
Nechť každý květ ti mluvou svou
„Smrt' nesu s sebou!“ řekne,
kdo sám kdys kvetl, tomu je
i zahynutí pěkné.

Led zmizel, řeka volna zase
ku modrým dálkám spěje
a každá vlnka radostí se,
že pocestuje, chvěje.
Já musil prchnout ode břehů,
k nimž chvění vln mne táhlo,
to toužení po modré dálce
až ku srdci mi sáhlo!

Řekněte mně, větrové vy,
odkud veslujete,
že mne jako v pozdravení
v čelo celujete?
Plni jste vy divných šeptů,
plni divné vůně,
přišli jste snad z krajů oněch,
k nimž mé srdce stůně?

V krátku přijdou horcí dnové
přijde život líný,
budou milejší nad slunce
tmavé jeho stíny.
V chladné trávě, v palných snech svých
zas se povyválím,
mysle, jak as rok zas žití
marně prozahálím!

Loretánské zvonky

Což, Loretánské zvonky,
vám v srdce nemůž' tíseň,
že vždy jste pohotově
svou zapět sladkou píseň?

Již v srdéčku mém mladém
se někdy bolest' chvěla,
když stará vaše srdce
zas s chutí novou pěla!

— — —

Dřív více písní znaly
ty Loretánské zvony,
teď jenom jednu zvoní
a brzo bude po ní.

Už jednotvarným zvukem
se mdle teď pouspává —
tak se to srdci stává,
když k smrti doklepává.

Co dítě jsem je slýchal
ty Loretánské zvuky
a srdéčko mé chtělo
v svět šířý nést své tluky.

Co muž je nyní slyším
a k prsoum jsem si sáhnul —
rád bych to velké srdce
zas ve srdéčko stáhnul!

Z kraje

Podřímlo i moje srdce

Ve polední palné záři
leží háj tichounký, tichý.
List se skrývá v stínu listu,
strom se skrývá v stínu stromu,
list i strom tichounce dřímá.
Ba i ptáček ustal v pění –
ticho – ticho – a v tom tichu
jako dětské ve kolébce,
nad níž závoj zlatý rozstřen,
podřímlo i moje srdce.

Bázliv v proud se blaha dívám

Divocí jsou hoši v kole,
bujny jsou ty jejich holky –
v každé noze jarní síla,
v každé tváři jarní růže,
v každé ruce jarní chvění,
každé oko náruživé!

Tichý měšťák nezávidím
venkovanům toho blaha,
ano těším se i z něho!
Tiše zpívám píseň s sebou –
teskně zní však v mojí lebce,
je mně, jak bych ani hoden
nebyl podobného blaha,
je mně, jak bych vržen na břeh
smutně zřel ve proudy živé,

bázliv v proud se blaha díval!

Jen ty tony scházející

Chudák starý kolovrátek,
jeho hlas už přeskakuje,
chvilku hlučí, chvilku mlčí,
jako by se dech mu krátil.

Divno, že ta bujná chasa,
zpívající, výskající
předce celou píseň slyší,
a že v sluch můj unavený
jen ty němé, bolné tony,
jen ty tony scházející
jako vzdechy zalehají!

Hochu, malý hochu

Hochu, malý hochu
s buclatou tou tváří,
s přízrzlým tím vlasem,
s lesknoucím tím okem!
Ještě jsem tě nikdy,
hošíčku můj drahý,
zahálet nespatriil!
V jedné ruce koláč,
v druhé ruce chleba,
dásně v plné práci,
a to od bílého
rána do večera,
to v košilce v síni,
to když po zahradě
v sukynce se touláš.

Ještě jsem tě nikdy,
hošíčku můj drahý,
zahálet nespátřil!
Jenom někdy není
koláč v pravé ruce,
za to ale se v ní
bílá lžička blýští.
Ještě jsem tě nikdy,
hošíčku můj drahý,
zahálet nespátřil!
Jenom někdy chvilkou
dáseň odpočívá,
když se na mne, hochu,
jako kvítko směješ,
když se tváře tvoje
jako růže šíří
a když rtíky tvými
malé zoubky svítí.

Kdož jí poví

Srdéčko ji mladé bolí —
kdož jí poví, kdož jí poví,
zdaž ten hoch, na nějž si myslí,
zdaž si také myslí na ni! —

Ve svatvečer po večeri
vyšla tiše ze světnice,
tiše ku krbu přistoupila.
Krb dnes nadchnut věštčím duchem,
dnes se děvče pravdy doví;
bude-li v něm oheň vidět,
všechn statek její shoří,

bude-li v něni hudbu slyšet,
nechť si rychle věno strojí,
uslyší-li modlícího,
nechť se k smrti připravuje.

„Jmeno boží! – Pověz ty mně,
jaký soud mne očekává!“
Bázlivě se nyní shýbá –
slouchá – slouchá, jak bezdechá
ruku k srdci přitiskuje.
Aj tu z krbu jak by kroky,
krátký šramot a zas ticho –
krátké ticho – – ty můj bože –
vždyť to hlas je modlícího,
vždyť to hlas je rozechvělý,
třesoucí se otčenášek!

K smrti zbledla – nazpět skočí –
nemůž' dál, neb náhle mužská
silná páž ji obejímá.
Ohlídne se – leží v rukou
hochy, na nějž stále myslí,
k němuž její srdce stůně.

„O srdnatá čarodějko!
vždyť to já jsem otčenášek
modlil se zde nahlas za to,
že jsem konečně tě našel
o samotě, beze svědků!“

Vyletěl skřivánek v pole

Vyletěl skřivánek z pole,
teskně volá, zmaten lítá,

že byl z hnízda vyplašen.

Nestrachuj se, milý ptáčku,
ti dva lidé dobří věru
sotva hnízdu ublíží.

Měkounké si sami hnízdo
vedlé tvého, milý ptáčku,
pro svou lásku vyhlídli. —

Což jsi zpěv svůj zakopala

„Sestřičko má roztomilá,
což jsi zpěv svůj zakopala?
Jindy jsi už od svítání
do soumraku zpívávala,
jako ten skřivánek v poli.
Což ti láska písňě vzala?“
„„Nevzala, o ne, sestřičko,
snad by ještě přidávala?
Kterou mohu ale zpívat
nyní píseň ? kterou — když má
hoch můj tak dlouhánské jméno,
že mně v žádnou píseň nejde!“ „

Stará chatrč

Stará chatrč, na ní stříška,
pozapadlá, vetchá, vlhká,
na ní mech a v mechu tráva,
jako na prastarém hrobě.

Věru bych se sotva divil,
kdyby náhle z vlhké stříšky

vyrost' kříž jak nade hrobem;
věru bych se sotva divil,
kdyby náhle na té stříšce
klečela babička stará
žehnající, modlící se
za nějaké tiché srdce,
jež tam dole dávno mrtvo.

U studánky

U studánky stojí děvče,
mladá jako strůmek mladý,
bledé, jako rubáš z kmentu.
A na nebi bílý měsíc,
kolem něho vodní kolo,
jak by ze studánky hleděl.

„Povídala matička má,
že se dítky z vody rodí,
ze studánek vylézají.
Dobře tedy vykonáno,
že jsem to své malé děcko
v studánku zas uschovala!“

Ohlasy italských národních písní

Koho miluju? Aj jméno toho
dostí čitelně mám v srdci psáno!
Hlásilo se čtenářů už mnoho,
nikomu však přečíst není dáno;
až však přijde ten můj drahý taky,
však já zbystřím pak už jeho zraky!

Vy nechcete, bych za ním chodila?
Jen kdyby nebyl krásný, ach tak krásný,
jen kdyby nebyl jako perla v zlatě,
jen kdyby nebyl jako slunce jasný,
jen kdyby neměl překrásnou zahrádku
v svých mladých prsou plně rozvitou,
a kdyby nedával mně každodenně
z ní krásnou kytku z růží uvitou!

Divíš se těm perlám v šátku mém ?
Ano — na paní jsem hrát si chtěla,
bych i perly měla do šátku,
setřela jsem si je s tvého čela.

Říkali, že's srdcí zlodějem!
A když se mne soudce na to ptal,
řekla jsem, že's ovšem srdce vzal,
že jsi mně však krasší za ně dal.

Říkali, že's nocí zlodějem!
A když tázala se světská moc,
řekla jsem, že jsi mně v jasný den
proměnil vždy každou vzatou noc.

- - -

Jaktě živa jsem to neviděla,
jak ten krásný mladík mluvit umí,
každé slovo jest jak perla skvělá,
celá řeč jak mocné proudy šumí!
Jak ten krásný mladík mluvit umí,
jak živa jsem věru neviděla –
vymluvil mně moje srdce z těla
a já o tom ani nevěděla.

- - -

Dost dlouho jsem ten klíček nosila,
jenž moje srdce odevřítí měl,
a dlouho, dlouho jsem tě prosila,
zdaž bys ten klíček k srdci převzít chtěl, –
teď vyslyšeš a skončena jsou muka,
vždyť má jej nejmužnější v světě ruka!

- - -

Aj, každý člověk má prý srdce troje,
jež spoutána jsou v zlaté sponky tuhé, –
svým rodičům jsi dal to nejsvrchnější,
a bratrům, sestřám dal jsi srdce druhé,
a pro mne nechaš srdce nejvnitřnější –
však za to už jsem celá, celá tvoje!

Co otce svého chci tě poslouchat,
co na bratra se vzdychky spolehat,
co matce se ti nikdy nerouhat,
co se sestrou si k písni zaskákat,
co s přítelkyní s tebou zaplakat
a co své blaho chci tě milovat!

Nevím, zdaž mne políbením zbudil –
vím však, že jsem při svém nejprvnějším hnutí
v jeho měkkých loktech spočívala
a že na spaní už ani vzpomenutí!

Dej mně své srdce, drahý, prosím – prosím,
ať na mém srdci po věky je nosím;
ať na srdci je nosím po vše věky,
jak skvostný klenot, jako drahé léky;
jak skvostný klenot, ze všech nejkrásnější,
svou krásou nad královské úžasnější;
jak drahé léky ze všech nejmocnější,
jež každou bolest mžikem ukonejší:
a umru-li, nuž vezmu srdce s sebou,
bych mrtvým též se mohla chlubit tebou!

Žlutá voda, žluté nebe,
vždyť scirocco krajem vlaje –
palný vítr, palnější však
ve prsou mých nyní plaje!
Srdce bolem utrhlo se,

jako lístek se teď třese —
a scirocco za moře je,
za vzdáleným milým nese.

Zdaž jsi slz mých nezatušil,
nezastesknul, když si v dálce
s vánkem mladá tvář tvá hrála,
s vánkem, jenž mé slzy sušil,
v něž jsem srdce vyplakala?

Moje láska, vdova mladá,
ruce svoje k prsoum skládá,
pláče nad sirotky svými,
nad truchlými dětmi tvými:
nad lesem, jenž nyní vzdychá —
kde jsme spolu šeptávali,
nad loukou, jež nyní tichá —
kde jsme bujně zpívali,
nad domkem, jenž opuštěný
a v němž němé nyní stěny,
a v němž okno — vdoví oko,
jímž jsme se kdys vdívali
v modré nebe přehluboko.

Umru touhou, není pochybnosti,
kdož by žítí mohl bez tebe —
dej mně smrt, o milosrdné nebe,
třeba prožila jen krátkou dobu!
V prsou svých mne milý pak uhostí,
v prsou svých — v překrásném, teplém hrobu.

- - -

Připoutány jsou mé ruce .
k prsoum mým a k jejich muce —
k divné muce, zdaž tě jiné
milé nepoutají ruce!

- - -

Na krajinu padla první letos mlha —
první slza letos moje oko zvlhla.
Ach kéž nepřijde hned
zima po té mlze —
kéž se neutopí
láska v první slze!

Také růže smrt'

Můj první máj, můj první máj,
jak byl tak blahý, jasný,
on posud stkví se v duši mé
co dýmant nad vše krásný.

Ach tenkrát slunce vinulo
kraj zlatý k srdci úže
a zkvětl krásný, teplý máj
a májem zkvětla růže.

Já díval se a díval zas
až leskem zrak mně přešel
a zlatý kraj a teplý máj
i s růží v srdce vešel.

- - -

Evangelium své lásky
psal jsem v kníhy černé,
kníhy černé – noci tmavé,
písmo – hvězdy věrné.

Čtěte je a počne-li snad
zhasínat hvězd plamen,
vězte, že je s mojí láskou
dávno, dávno amen!

- - -

Máj tak krásný, jak jen první
láska býti může,

a v něm vypučela mladá
z poupěte mně růže.

Mlad'ouunká ta růže krásná,
krasší než vše kvítí,
že mne příliš milovala,
musela umřítí.

- - -

Pláče matka nade hrobem:
„Vrať mně moji dceru.“ –
„„Nejsem její smrtí vinen –
nejsem! – na mou věru!

Co mne jen kdys milovalo,
má už zdrhlé zraky,
a že miluju sám sebe,
umru brzo taky.““

- - -

Na rozcestí jinoch bledý
šeptá tiché noci –
„Divno je mně, jako bývá
bezdětnému otci.

Nepřirozený to zákon,
že, když láska hnije,
ještě její otec třeba
dlouho, dlouho žije.“

Z hrobu volá mrtvá láska:
„Chladno je tak v hrobě,

vezmi mne, můj drahý otče,
vezmi mne zas k sobě.“

„„Nemohu, mé dítě, za to,
že už ležíš v hrobě,
jsi-li moje dobré dítě,
vezmi ty mne k sobě!“ „

- - -

Každá písnička ta malá
teď se na mne dívá,
jakby věděla, že jesti
v každém slově lživá.

Složeny jste, milé písňě,
hodné pro mládence,
snad též k slzám pomůžete
mnohé ctné panence!

Z mělnické skály

Z tvých vlasů ruka přírody
si půvab ráje spředla –
mělnický kraji, milko má,
ty's mne až k slzám svedla.

Tvá krev tak prudká, ohnivá,
že prorazila skály
a po skalách se ohnivé
nám révy rozesmály.

V tvém lůně chci být pohroben,
pak aspoň umru v ráji –
kdož není milky otrokem.
když krví ho napájí?

- - -

Aj, jak se víno červené
ve sklenkách jasně blyští,
ba jak ta lidská rudá krev,
když ze srdce se pryští!

Snad se to všech těch bláznů krev
nám do lahví zde shlukla,
jimž pro nějaký marný žel
kdys marně srdce pukla.

Snad našich nepřátel to krev,
již myšlénky se bojí
a proti všemu pokroku
jak čínské copy stojí.

Nuž pijme, pijme! – pitím snad
krev špatnou předěláme,
a snad se pitím bláznovství
po světě celém zláme!

- - -

Pojď, Míno, sem a na klín můj,
není to na poprvé,
já k vínu musím rty tvé mít,
jeť obé jako z krve.

Jsem zvyklý vína oheň pít
a mladé líbat líce,
až nerozeznám blažený
rty tvé od vína více.

A ty's tak dobra! – ku konci,
když ospalý pak sklesnu,
tu trpíš, že na klínu tvém
jak malé dítě zesnu.

- - -

Jen český granát ohnivý
jak české, rudé víno, –
já vše, co české, miluju –
ba také tebe – Míno!

Jen pro vlno mne nekárej,
má praslovanská Míno!
ty na hrdle chceš granát mít,
já do hrdla chci víno.

Mé víno je tak ohnivé!
Snad révy slunce vsály,
když jeho palní prškové
v kraj vinní ostře pláli.

Chuť pikantní se k lehounké
trpkosti mile kloní –
když tvář už prací hořela,
snad tekla slza po ní!

A skluzké tak, až milo pít –
snad pot v něm s lůzy čela,
když po vinicích ku práci
svá vlékla mdlá už těla!

Ba nač by byla lůza ta,
ať dělá – posnídáme!
ať třeba oči vypláče,
jen když my víno máme!

Vím, proč se vína bojíte –
že jazyk rozvazuje
a nám, že jenom herci jste,
pak jasně dokazuje.

My, již jsme k bratrům poctivi,
svých slov se nebojíme,
vždy stejný směr a stejný hlas -
my víno směle pijme!

Kdo nikdy vína nezkusil,
zaslouží vždy jen vodu pít:
kdo nikdy hloupost' nechvástal,
jak může někdy moudrým být?

Já chvástal dost už hloupostí
a pil a byl jsem ještě mlád,
a teď jsem velkým mudrcem —
jsem tomu rád, ba tuze rád!

Každého jara kmeny rév
přehořké slzy lijou,
že těch tak málo ve světě,
již jenom víno pijou.

Mně vše už jedno, zda-li svět
teď stojí neb se točí,
jen nad osudem truchlých rév
zas pláčou moje oči.

Já Němcům jenom závidím
ty jejich vinní sklepy,
ve sklepích mají milou tmou
a člověk prý jak slepý.

Tu piják aspoň nevidí,
kde vedou ven zas dvěře
a mnoho-li as pitím svým
zas bratrům pítí běře.

Už věřím tomu, víno že
ve mlhách lépe zraje,
vždyť po víně mně mozkem mým
vždy lehká mlha hraje.

A mívám pěkný, krásný čas,
když mlha k zemi sklesne,
však když jde k výši, hlava má
pod těžkým mrakem zesne.

Ve první knize moudrosti
hned první hlava praví:
kdo rozum měl a pozbyl ho,
jen ten měl rozum zdravý.

Můj rozum je tak churavý,
že mne to nutí k slze,
vždyť jsem ho dosud nepozbyl
v své každodenní mlze!

Jen smějte se, že v křivo jdu,
po víně nemůž' jinak být,
a kdo je nad vás moudřejším,
můž' toho také odznak mít.

Být nechci, jak ten hloupý lid,
jenž hrd už chladnou chůzí svou

po hlavě chodit neumím,
nuž tedy špatně po nohou!

Já nechci nikdy pivo pít,
chci červené jen víno,
po pivě bývá v myšlénkách
mých skoro strašně líno.

Pro pivo v českém pokroku
jde vše až hrůza líno,
a chcem-li pomoci lidstvu dál,
nuž víno – víno – víno!

U nechte mne v mé hospůdce
jen tiše dále píti;
když mně nic po vás, nač má vám
přede po mně něco býti?

Vás ke všemu, co svatého,
ctižádost jenom víže,
však já – já nejsem schopen té
nečestně čestné tíže.

Z vás vždy je jeden polobůh
a druzí blbí skopci,
již přísahají na slovo
a slepě za ním hopcí.

Já nemám sebe za boha,
vím ale, co z vás žádný:

když plný džbánek vypiju,
že nejsem pak už prázdný.

Já v hospůdce své králem jsem
a vše mne zde poslouchá,
třeba mne někdy sklepnice
z přátelství loktem šfouchá.

Mé království je chudé jen
a není pozlaceno,
však všechno dobré i vše zlé
poctivě zaplaceno.

Až přijde ale činů den,
však já vám leccos zkazím —
pak hybaj, sic vám kovaným
svým džbánkem hlavu srazím!

Vším jsem byl rád!

Ba nač bych osudu snad svému lál,
že zahrával si mnou zde jako míčem,
že hned mne hladil, hned mne šlehal bičem,
že ze mne ledacos už udělal
od skromné otázky až hrdé ku odvětě,
že padl jsem a vstal zas nastokrát –
já ledačím už byl v tom božím světě
a čím jsem byl, tím jsem byl rád.

Mne osud do kolébky tvrdé dal,
pak na kazajku záplatu mi přišil,
pláč trpký novým jenom pláčem tišil
a jenom zkrátka mne vždy spořádal.
Však kolem pýcha, pýcha – ach ta krutě hněte!
já začal jsem do panských synků prát –
ba ledačím jsem byl v tom božím světě
a čím jsem byl, tím jsem byl rád.

A k bídě zas mně osud sílu dal,
že vykročil jsem v život volným krokem,
a síla rostla každým dnem a rokem,
až z chlapce zcela svůj se muž pak stal,
muž skromný v otázce, však hrdý při odvětě,
ježž nikdo nesmí v nízkou službu brát –
já ledačím jsem byl v tom božím světě
a čím jsem byl, tím jsem byl rád.

Když tedy byl jsem, co tak sluje muž,
hned pěkné dívky – přírody jak zvykem –
mne učinily svojím zahradníkem
a luzně prály: služ nám, muži, služ;

nadšeně pěstuj, co tak mile na nás květe,
kvést věčně chce a předce musí zrát –
já ledačím jsem byl v tom božím světě
a čím jsem byl, tím jsem byl rád.

Však osud pravil: Do jistých jen dob!
Až přijde ti to velké milování,
smrt vyrvi dívku tvému celování,
ty žij a v prsou svých nos její hrob.
A třeba touha, mráz i hloupý výsměch hněte,
ty sám a sám se máš jen žitím brát –
já ledačím jsem byl v tom božím světě,
též kryptou musím býti rád.

Mně řekl osud: Českým pěvcem buď,
pěj jen, co sluší nešťastnému lidu“,
stesk zoufalý a žhavou jeho bídu,
tvá píseň lásky trpkostí svou rmuť,
buď krutě zimna v nejparnější lidstva letě,
tvůj lid má hojit, tobě srdce drát –
já ledačím jsem byl v tom božím světě
a čím jsem byl, tím jsem byl rád.

A dále řekl: Prostý voják buď!
Co přední stráž stůj v stálé pracné tísni,
nepřítel slina oko tvoje třísni,
a kámen zloby v tvoji bouchej hrud'.
Cíť s sebou vše, co národ tvůj kde bolem hněte,
tisíckrát raněn zmírej nastokrát –
já ledačím jsem byl v tom božím světě
a čím jsem byl, tím jsem byl rád.

Snad osud lecjaký má ještě sen:
však stál jsem vždy, kde svaté stálo právo,

a v mysli mé i v prsou všechno zdrávo —
necht' nový' cíl dá tedy nový den,
zas začniž znovu osud, jak by od dítěte,
jinými do mne, mnou do jiných prát —
necht' čímkoli jsem ještě v božím světě,
čím budu kdy, tím také budu rád.

Vnitřní život

Kdo's ještě schopen vnitřně žít,
střež se co křišťál měkký,
sic vryje svět ti v duši tvou
ach útrap dlouhověký.

Vystoupíš sotva v cizí svět
a jsi sám sobě cizí,
a všechen jemný duše květ,
ba duše sama mizí.

Jen v nitru vlastním celý svět
a širé, volné kraje,
jen v něm myšlének volný let.
jen z něho čin vyzraje.

Jen v nitru vlastním můžeš vždy
se k velkému povznesti
a idealův démanty
v korunu slávy snésti.

- - -

Ach vnitřní život – život sám,
jen v něm je volná hlava,
a mimo něj již klopýtáš
přes sousedů svých práva.

A strkán sem a strkán tam
jsi brzy zmámen celý
a v bujném moři lidstva jsi
co kámen osamělý.

Jen vnitřní život – svatý klid
jen v něm jsi beze sporu,
v něm na obrovskou vyrůstáš
úžasnou, pyšnou horu.

Však přijde pak ten lid již sám
a bude se ti klonit
a stříbrnými zvuky pak
tvou slávu světem zvonit.

Zevnitřní svět má pestrý háv
a sirenin hlas zrádný,
již mnohý vyšel za ním ven –
a nevrátil se žádný.

Kdo vyšel, stržen v divý rej,
po reji v těžké spaní,
a vnitřní prázdno samo pak
již další reje shání.

Jen dovedeš-li vnitřně žít,
dovedeš také zpívat –
ach, jsi-li pěvcem, bratře můj,
chtěj věčně vnitř prodlívat!

Žij věčně život vnitřní jen,
a neopouštěj prahu,

za každou radost světa dáš
kus nitra, samovrahu!

Já probil vnitřní život svůj,
s ním všechny písně svoje,
se zpěvem zase život sám, —
nač, srdce, tluky tvoje!

Zapěl jsem píseň poslední
a stranou kladu lyru,
vždyť nemám více v struny ty
ni v sama sebe víru!

Ty struny zní tak bolestně,
jak by o zvadlé kráse,
o promrhané mladosti,
o pohrobeném čase.

Jsou zpuštěny a ztrhány,
jak vlasy siré vdovy,
a předce zní tak šíleně
jak žaly Aeolovy!

Starý dům

Tak vetchý dům, tak starý dům,
a je mi posud milý,
že zažil jsem v něm nejprvších,
nejsladších světa chvílí.
Jak často na ten starý dům
mé oko se zadívá,
ach divu-li, že oko to
pak slzou se zalívá!

Mně bývá, jak by starý dům
mluvíval matkou ke mně,
a jeho slova, ach ta zní
jak lásky šepot jemně.
On zná mé srdce skrz a skrz
a před ním pýcha hyne,
vždyť modlíval se se mnou vždy
mé modlitby dětinné!

Mé efemérky

Zas v dumání jsem prožil den,
byl pět tisící asi, –
ach teskno, teskno pohlédnout
na všechny ty mé časy!

Jako bych v plané pole zřel,
je bolno mému zraku:
den vedlé dne co hluchý květ,
květ divokého máku!

Co jednobarvý máku květ,
jenž skloněn sám tak v sobě
v půl myslí jen na žití slast
a v půl již o svém hrobě!

Duch můj jak tichý větérek
nad polem tím se nese,
tak rád by květy rozhoupal
a přec se před tím třese.

Vždyť kdybych živým dotknutím
snad lístky setřás' s květů,
co zbylo by pak ze snů všech,
a čím jsem já byl světu!?

Proč neumírám, dokud teď
den hravě k dni se pojí,
a lehkovážné žití jen
se snem a snem zas kojí?

Proč teď ne, pokud budoucnost
zde se svou pravdou není, —
vždyť vím, že bude smrtí mou,
trénásob zlou a bolestnou,
až přijde probuzení!

Našel jsem se!

(Za zimy 1871)

Stržena rouška — náhle prchnul sen!
Jak smrt by sáhla, sedím poděšen,
se zrakem zjitřeným a chvějícíma rtoma —:
„Jsem já to, já? — a zde v těch stěnách doma?“
Naslouchám odkud odvěť zahlaholí. —
Však slyším hukot těžké hlavy jen
a srdce — srdce bolí!

Což nejsem mlád víc? což již přesněn ráj?
Vždyť než jsem zasníl, byl přede květný máj
a zem i nebe dýchaly mi něhu! —
Kde je můj máj? — vždyť plno venku sněhu,
tam noha dupe po umrzlé roli,
zde hlava v jíní má jak stará báj,
a srdce — srdce bolí!

Chci sebrat se a myslím dál a dál.
Což žil jsem život, či se mně jen zdál?
Vždyť zdá se mně, že k velikému dílu
jsem velkou vůli měl a celou sílu —
kam teď jen vzhlednu — kvítí cizích polí,
jsem žebrák jen a chtěl jsem býti král —
a srdce — srdce bolí!

A vím, že jsem chtěl také šťasten být
a sluncem v okeán se lásky vpít,
že chtěl jsem dětské hladit hebké vlásky —
ach bože, bože — kde to moře lásky!
Sám sedím zde a trapné u nevoli,

zrak pustý v pustém hledá koutě klid,
a srdce – srdce bolí!

Hej jak to bije ve zimničný sluch!
Tam venku po ulicích bujný ruch,
tam masopůst si víří v městě dole
a smích a hřích se točí v šumném kole,
tam láska, mládí skočnou vyšveholí –
mně smutno, k smrti smuten je můj duch
a srdce – srdce bolí!

Lístky „Hřbitovního kvítí“

I. Ze srdce

Ach jakž to srdce divně v prsou bije!
Hned jak by předhánělo mračné povětrí,
hned jako hoch, jenž dechu nešetří,
tak tlukotem svým horou, dolem kráčí,
že sotva stín mu věrný jeho stačí.

A náhle v nejdivějším, nejmocnějším hnutí
se zase zastaví,
jak by to hloupé srdce přemýšlelo,
zda má bít dál, zdaž jíti na odpočinutí.

Když nás srdce pobolívá,
náhle se kdys ztiší,
stane jako v přemýšlení,
pak zas dál pospíší.

Tak si srdce hraje jako
tiché dítě stále,
chvilkou tiše — tiše stojí
pak zas bolí dále.

- - -

Mocná řeka krve proudí
srdcem mým se — mocná řeka!
Mnohý s čistými však proudy
písek, mnohá hlína vtéká.

Jakž by mohla čistá býti,

když z všech úhlů světa přišla,
když snad z nejkrajnějších světů
na své pouti ke mně vyšla.

Jakž by mohla čista býti,
když se staletími vlekla,
než-li v to mé mladé srdce
jako potok bujný vtekla.

Kdyby potok jenom obraz
všech těch krajů, všech těch lidí,
které zrcadlil, přinášel –
dost by nesl s sebou bídy!

V mém srdci je už mrtvo tak,
že těžko říci slovu,
když se kdys srdcem procházím
jak bych šel po hřbitovu.

A všude pusto – jediná
zde kvete ještě růže,
a ta je krásna – krásna jak
jen z krve vyrůst může.

Kde ona roste, krvavě
vždy lístky rozekládá.
ta růže – láska k lidstvu je
a vždy si krve žádá.

Chtěl jsem ji často vyhubit
a dostál svému slovu,
však v zemi zbyly kořeny

a přes noc vzrostla znovu.

Teď každý žijem truchle pro sebe,
a předce tužeb našich jedin květ,
by v rovnost', v lásku splynul celý svět
ach dlouhá cesta ještě do nebe!

Druh druha maličností klamáme,
co nepřátelství, kolik trapných chvil,
a veliký přec máme, svatý cíl —
jak dlouho ještě, než se seznáme!

To jaro letos ani nepřichází,
juž duben zde a matka ještě topí
a venku zimní víchr sebou hází
a dláždění déšť drobný, chladný kropí.
U okna dechem omženeho sedím
a na ten divný, oranžový žár,
jenž z kamen lítá, v zamyšlení hledím;
tam v kamnech jiskry sem tam lítají,
snad jsou to snové zašlých z jar,
již v dřevě spali dlouho potaji.
Svým světlem ve mhlou oken růže kreslejí
a z růží máj a mládí kouzlejí. —

„Ty starče vetchý, nač tam v dešti stojíš?
Tvé staré kosti mrazík prochvívá
a v šedý vons déšť kroupy našívá, —
což o přístřeší poprosit se bojíš?
Vždyť v světě dosti ještě dobrých lidí

a uvědomělou je u nich dobrota,
a klejou, jak je v světě mnoho bídy
a nevděčnou jak chudá holota.
Ba dobře máš, že o lásku neprosíš
a co ti souzeno, že pevně nosíš.
Nač bys měl shýbat stříbrný svůj vlas —
Ach vlas tvůj! — věru se mi podobá
jak v bujném mládí náhlá choroba.
Snad ještě nevypršel mladý čas,
a velká starost' spíš než velké stáří
si cestky vyhloubala v sešlé tváři ? —
Tvé oko podivně mnou zatřáslo,
jak nedávno by bylo vyhaslo,
nedávno bylo v posled zalesklo,
než nade vším si k smrti zastesklo!
A ret tvůj bledý jak fialka mroucí
nedávno se snad červenal jak růže,
nedávno dával políbení vroucí,
tak vroucí, jak jen mládí dávat může!
Teď zub se bolem ve rty zatíná —
Jdi, starče, jdi, a jen mne nezarmuť,
mám měkké srdce a teď věru chuť
si zahrát na svatého Martina.
Zde plášť můj, vezmi jej a skryj svou nahotu,
zde stříbro, opij se, nač myslet na psotu!“

A kolem rtů mu hraje úsměv skoupý,
a k posměchu se otevrou rty zchřadlé:
„Což více neznáš mne, ty blázne hloupý?
vždyť jsem tvé vlastní srdce pouvadlé!“

Jen matko „Náděj“ zůstaňte,

syn zná už cestu k dáli,
a na ulici loučit se —
toť by se lidé smáli.

Uzlíček malý, zbytky v něm:
půl bývalého mozku,
a svadlé věnce z jarních dob,
a půle srdce z vosku;

košilka bílá k neděli,
to z bílých, milých ze snů;
z myšlének rubáš spletený,
až po práci kdes sklesnu!

Z uzlíčku boty čouhají,
a mají podšvy silné,
vždyť jsem si na ně kůži dal
z své pýchy neúchylné!

- - -

Milost! — Můž-li jemný slavík mnohým
krásnějšího slova zapěti?
může-li však noční šedá sova
hrůznějšího také úpěti? —

Strom bych žití svého v zemi vsadil,
krví vřelou denně zalíval,
tlukotem jej srdce okopával,
aby s časem stejně prospíval:

a kdy prsou hrany vyzvánějí,
že jsem smrt' si pracně vydobyl,
ze dřeva bych zestárlého sobě

motyku a prkna vyrobil:

motykou a prkny připravil si
jámu, lůžko, jež mne pohostí —
o kěž vichr jámu sám zavěje —
jiných žádných nechci milostí!

To věčné bolův polykání,
ta věčná stejnost na pohled
to věčně udusené lkání,
ten v tváři kámen — v hlasu led!

Ach jakž bych leckdy člověka rád
si k prsoum túžným přilákal,
na prsou jeho zas jak dítě
se do uspání vyplakal!

Však pak bych nejspíš bratru svému
jed do poháru připravil,
by lidem o hodince slabé
a o mých slzách nepravil.

Shlížela se vrba u potoku,
skalilo se oko bystrých toků —
nedbá o mne žádný, ba pražádný,
nedbám o žádného, v srdci chladný.

Vítám led, jenž kol hrudi se klade,
vždyť i led má svoje něžné kvítí; —
pěknýmť bodlák v růžovém i sadě,

proč by nemoh' též své trní míti?

- - -

Až umru, přátelé, kéž je to dnes,
ach pohřbete mne někam v temný les,
kde šedé šero v nejjasnější den,
kde chlad a chlad je v nejparnějším letě,
kam slunce padá hravým pruhem jen,
kde v mechu nejdrobnější zvonek květe,
kde zřídka jen si ptáče zavzlyká
ne píseň víc, spíš bolné varování,
a kam se z lidstva jenom utíká
to nešťastné a němé milování.

Sám, sám jsem životem jak lesem šel,
o štěstí, lásce měl jsem jenom sen,
a píseň pěl jsem ve stesku si jen, —
rád bych i mrtev o samotě dlel!

II. Z divokých lásek

Co jest láska? Divná směšenina
z citů časně mládí šálících,
lék to pro rychlejší živobytí
z bejlí ostře v prsou pálících.

Z přátelství, jež pojí nerozlučně
v štěstí, v strasti prsa blahorodá,
jistý pud pak, zvyk i mnoho dělá,
pak snad soupeřů též náhlá shoda.

Aby nevymřelo člověčenstvo,
kdy se osud zvrátí větrnatý,
tvoří příroda ty sličné tváře,
sličné tváře, a ty — pěkné šaty.

Tak velemoudře ze záhonu
se růže na mne dívala,
zašeptla leccos z moudrých lidí
a myslím, že i zívala.

„Mé srdéčko, má drahá růže,
o krásná růže, vyber si,
zda žádáš žhoucích políbení
či duchaplných aperçu!“

Provždy znovu pochybuju,

je-li cudna, je-li čista,
nezřím-li ji, kde ji hledám,
juž má nedůvěra jista.

Jak to přijde, u ní víra,
u mne nedůvěra v kvap?“
Klidně přítel odpovídá:
„Pro to, že jsi špatný chlap!“

- - -

Láska shořela jak tenká svíce,
která ve průvanu zaplála,
řek' jsem jí, že necítím nic více,
ona hloupě pro to plakala.

Zaštkála, že obecně už ví se,
že jsem u jiných již býval dareba,
pravila, že jistě utopí se,
že jí více žití netřeba.

Rozběhla se a já osel za ní,
moh' jsem klidně zůstat seděti,
o utopení že ani zdání,
moh' jsem tenkráté již věděti.

- - -

Zde ležím churav horkém na loži
a jsem tak zemdlen, rád bych spal,
jen kdyby jiskrný proud myšlení
mně také jednou pokoj dal.

Nad ložem podobizny milá tvář,

tvář zemřelého přítele,
a usmívá se – pochybuješ snad,
že zdráv zas vstanu z postele!?

O jak's byl hloupým v lásce své,
že jsi se láskou zmořit dal!
Jak jsem já mnohem moudřejší –
umořím lásku, žiju dál!

Moje srdce jest jak pozdní podzim zvadlý,
jest jak vypálená, šedá sopka stará,
za ním kraj pln krásných, mladěvroucích citů,
kolem něho bezcitnosti noc jen chará.

Odpusť, děvče, že jsem lhal ti lásku vroucí,
že jsem rozžeh' nevděčný tvých v prsou plamen,
sám jsem věřil, milovat že vřele mohu,
nevěděl, že píseň lásky došla v „amen“.

Ukradl jsem bohatství ti mladých citů,
odpusť, můžeš-li, a nenazvi mne lhářem,
lhal jsem bezvolně a kradl bez účelu –
nejsem špatným, jsem jen chudým bankrotářem!

Blázny jsem si dělal z hezké děvy,
naspíval jsem o lásce jí mnoho,
a když věřila v mé lživé zpěvy,
měl jsem nevinnou svou radost z toho.

Však ti blázni, již mne těšivali,

jsou teď starší a jsou zcela jiní,
a že blázni lásku pochovali,
zbláznil bych se s chutí sám už nyní.

Ach přišla láska s milým žebtroněním
a zaklepala stoudně na mé dvěře,
já vroucí dívku chladným okem měře
ji hrubě odbyl: „Pozděj!“
A přešla leta, s tklivým žebtroněním,
svou všechnu naděj mdlým už okem měře,
jsem klepal sám na lásky bílé dvěře,
a z vnitř to znělo: „Pozdě!“

III. Při zpuštěných strunách

Znám vás prsa pěvná, tužná,
a v těch prsou, srdce, tebe,
vycházejíť písně z tebe,
jako andělové z nebe.

Vycházejí buď v své nahé,
buď ve zahalené kráse,
jedny k mému zatracení,
a ty druhé zas k mé spáse.

Vy děti lásky, chudé písně moje,
zdaž za otce se svého nestydíte,
že odmrštěny — sotva narozeny —
se za žebrotou k cizím odklidíte?

Australská žena, když jí dítě zemře,
ty drahé zbytky všije do koží,
a ve dne mrtvolu na bedrách nosí,
svou hlavu večer na ni uloží.

A když jak lístek uschlo, pohrobí je,
nad hrobem hrudou prsa rozerve,
vždyť je to svadlé kvítko její lásky,
a píseň mrtvá živé ze krve!

Jsemli syn neb cizím Apollinu,
to mou mysl lehkou nermoutí,

aniž úsudek snad pohanlivý
někdy čelo moje posmoutí.

Jesti, myslím, poesie první
podíl každého už dítěte,
jeho okem, myslí jeho chůvou,
první učitelkou ve světě.

A ta milá dáma poesie
je jak vůbec všechny dívčiny,
věčné nevěrnosti věčně věrná,
a když prchne, povždy bez viny.

A kdo dívkám věří – stará píseň! –
píše „věřím“ v řeku plynoucí,
po pavučinách se k nebi souká,
v sítě chytá stíny hynoucí.

Však znám ten lid, jenž nožem pytky hnusné
si chleb a slávu potem dobývá,
snad zpěv můj klada na své váhy nuzné,
juž znak mu svého soudu v čelo vyrývá.

On z pýlu motýlův si vápno pálí,
kdy trámů třeba, les si cizí skotí,
kdy písek váží, jasný pramen kalí,
kdy kámen láme, sousedův dům shrotí.

Mnoho bolů v tomto světě,
mnohý vzdech se zachvěje,

mnohý blázen, co ho hněte,
v dumné písni zapěje.

Mnoho skořep v širém moři,
mnohá z nich i v chorobě,
však jen jedna ze slz tvoří
perlu v stkvoucí údobě.

Lehko nyní zamilovanému,
co se chud'as dříve navzdychal,
a než rýmy svedl předce k čemu,
jako kovář ohně nadmychal!

Otcové nám dávno přezpívali
lásku všelikým už způsobem,
a ty písně pěkně napísali,
než se seznámili se hrobem.

Synu, kdy pocítíš lásky tísň,
nepotřebně ohně nedmychej,
čti jen otcův přecitlivé písně,
a k těm písním sobě zavzdychej!

Nalykav se prachu z lidské hlíny,
pojav hrobův živou myšlénku,
darmo sháním s oka charé stíny,
klesám zemdlen v krypty výklenku.

Spánek na oko se zmdlené sklání,

jako mlha pláni zaplaví —
mlhu slunce v rosu rozehání —
mysl tvoří ve snu postavy.

Přede mnou se zastkví obraz jasný,
z démantův jak záře setkaný,
vystupuje z něho jinoch krásný,
duševním kýms kouzlem nadaný.

V řasách volných přeskvostného rouna
hraje sterá barva měňavá,
tak jak v rouše prý chameleona
s barvou svou květ každý zahrává.

„Kdož jsi? — Pravda? — Či tě sen můj bájí?“
„Mne co mocnost' věčné proměny,
bratří tvoji smrtí nazývají. —
Sleduj mne jen, spáčí zmámený.“

Mimovolně noha moje vstane,
spěchám divy uzřít žádaje,
až duch před náhrobkem jakýms stane,
bych si nápis četl, kývaje.

„Aj, zde odpočívá poezije,
byla, květla, svadla, setlela! —
„V tom se, brachu, leda žert kýs kryje,
poezije že by zemřela? —

A což lyry zvuk by přeznít mělo?“
Pokleknout mně dal bůh znamení: —
z nitra země v ucho mocně znělo
kyklopických kladiv bušení.

Poezie žila, dokud každý
snům svým víc než pravdě uvěřil,
dokud věci nám teď malicherné
obrovským měřítkem vyměřil.

Dokud bájím věřil zastaralým,
ježto zrodil zpráchnivělý věk,
dokud v palmách dryádky se kryly,
a ne sago z našich polívek.

Na vršíku dům stál bláznů.
Panna tudy chodila,
chytili ji, aby bláznům
leccos k vůli rodila.

Na stůl si ji posadili,
pod sklenici vklopili,
aby pěkně přibývala,
notně pod ní topili.

Panna arcí churavěla,
panna arcí skonala;
radost tu však blázni měli,
pannou že jim zůstala.

Bravo, páni literáti,
dejte pozor na ženské,
byť i písemnictví pošlo —
jen když bude panenské!

IV. Ze hřbitova

Co jest slza? skvostná karbunkule
v noci světlem divným zářící,
a svou září charé noční stíny
i jich dusné strachy mařící.

Co jest slza? Kapka rosy chladné,
jakou palčivý blín nasází,
kapka ta jak vlna v okeanu
celé nebe sama obrazí.

Co jest slza? Mlíčná nebes střída,
stříbra zář to modrem ztopená,
tisícerých chová v sobě světél,
tisícerých světél bez jmena.

Co jest země? Mocná báně
z kostí vetchých, z popele,
velký hřbitov, tvor kde všaký
druhu tělem ustele.

Báně povrch zlatoskvělá,
hvězdy bílé podoba,
uvnitř dech a světlo mroucí,
teskná smrti poroba.

Bytost jakás klamná příkrov
skvostný na bání prostřela,
jaký as se děvě dává,
kdy co poupě zemřela.

Jaký bujný ples na živém stromu!
každý lístek k jinému lne pólu,
o Dušičkách ale všechny dole
kolem stromu leží klidně spolu.

Bujná zeleň z jara v listech stkví se,
života jarého obraz věrný,
o Dušičkách ale dávno vryla
na každý list smrt svůj obraz černý.

U Dušičkách na hřbitově větřík
vesele si s lidmi zahrává,
radostí snad, že to množství lidstva
pro hřbitov už zase dozrává.

Náhlý vánek oči tobě klíží,
snad to matčin prach tě uspává,
neb co upomínka na hry dětské,
bratrův popel s tebou pohrává!

Za mřížemi rovy v stejné řadě,
perly na šňůře jak nehezké,
a snad skutečně to uložené
perly pro království nebeské.

Pak by mříže kolem hrobů byly
řešato dle mého mínění,

aby perel dle jich velikosti
lehčí někdy bylo dělení.

Nač zde sklenných vrbin u ohradě
dóm ten pyšný jesti vzbudován?
snad že nový sad na mrtvých sadě
národa svécencům věnován?

O ten stan si pýcha vzbudovala,
tlíti lakota chce pospolu,
žene zdi, by čistou zachovala
dávno znečistěnou mrtvolu!

Však i chudoba ta povždy kletá
v smrti věrnou značí rodinu, —
hrobník klna v dlouhou šachtu metá
zlopověstnou bídnou chudinu.

Bleskosvodům společenských bouří,
mučedníkům našich osudů,
v směšnou odplatu pak bratří zdarma
ustelou společnou pod hrudu.

O kéž byste místo toho lidu
v šachtu stlali jeho chudobu,
nezaslouženou tu jeho bídu,
bolestnou tu hladu porobu!

Mnozí chválili, že zpívám o chudobě,
že mou píseň soucit pravý znamená, —
lehko zpívá pouta, sám kdo u porobě,
koho chladně zed' tu střeží kamenná.

Znám ten věčný boj, jenž před svítáním začne,
který neukončí se snad za šera,
v kolébce jež budí žití ráno lačné,
který v žití přešlém nemře z večera.

Boj ten denní o chléb s brannou skutečností,
lup kde vítězi píd' změří dítěte,
doufání vždy nové v milost budoucnosti,
nádějí smrt' náhlou v plném rozkvětě.

Z věnce, který z ideí si mladost' svila,
každý den v hrob lístek umí pohřbíti,
dnové, lístky sprchnou — hlína déšť ten vpila —
živil's se, bys mohl jednou umřítí!

Nebe širé obléklo šat šedý,
jak by před kostelem kajíc stálo,
své „memento mori“ v čele nesouc
za staré se hříchy lidstva kálo.

Nebe pláče — nevěstu jak ženich
mrtvou, ztuhlou v slzách vřelých topí,
či jak kněz snad budoucnosti poupě —
mrtvou pannu — svatou vodou kropí.

Nekropí to kněz snad mrtvou pannu,
aniž nebe hřích by lidstva kálo, —

děšť to vlašný v kyprou zem se vpíjí,
bychom neměli snad chleba málo!

Já věru lituju všech našich „bohů“!
být dokonalým, jaké neštěstí!
a ve všem znát se, nikde bezcestí —
jak šťasten jsem, že často bloudit mohu!

Vše chválí je, a bozi to vše znají,
já bláznil bych při chvále toliké,
a věru štěstí jejich veliké,
že přede je lidé někdy proklínají!

Stojí ostrov pustý pokraj moře,
na něm v hrobích otcův dávné mravy,
časův bouřná vlna každodenně
hrob z nich jeden v bezdné lúno splaví.

Kolem hrobů pestrá moudrošť otcův —
peští opeřenci polétají,
a ty runy po náhrobcích lidem
celý svět a celou dobu tají.

Ve kostnici věkem oplísnělé
myšlénky se zbledlé ubytují, —
ba se schovávají, že jich ztráty,
a to právem, vnuci nelitují!

Valí proud se světem bystrý, ostrý,
nekonečna jeho rovná cesta,
jeho pískem zbořená jsou města,
jeho kalem národův jsou kostry.

Vlnek třpyt jsou zhaslých sluncí světla,
zhaslých sluncí dávno zašlých časů —
vlnek lesk, — toť vlna spláchla krásu,
krásu, která po staletí kvetla.

Proud ten — čas! — jenž nezná břehův okovy!
Jen zde onde uzříš jako páru
ostrov plynout nad propastí zmaru,
dávnych myšlének to hřbitovy.

Přede mnou tu leží lebka rozpoltněná,
oko svaté runy lebky čítá,
a má mysl z črtů zapletených
živý obraz žití sobě splítá.

Onu runu láska vryla, zášť snad tuto,
onu blaho, tu snad neštěstí,
a zdaž ty, jež činí cesty kratší,
stopy přemyšlení nevěstí?

Tak jak v paměť obraz mrtvoly se vrývá,
ryje mysl v lebku znamení, —
vidíš, brachu, moh's mít lebku hladší,
méně jen, ach méně myšlení!

Neplač, neplač, brachu, nenaříkej,
že je záhad v světě k znavení,
jenom pít a jíst se pilně zvykej,
v hrobě času dost prý k ztrávení.

A až umřeš, budeš zbaven všeho,
tělo v prach se moudře rozpadne,
a co zde ti bylo záhadného,
zůstane ti pak i záhadné.

Jakou však tvá mysl píseň hude,
zpívá s tebou celý tvůj i čas,
která lež tě hnětla, hněsti bude
v jiné formě jiné lidi zas!

Kniha veršů časových a příležitých

Z času zaživa pohřbených

(Roku 1852)

Rád bych zapěl novou bujnou píseň
nešťastnému svému národu,
ale každý ton se vzbuzující —
mrtvé dítě — zemře v zárodu.
Rád bych zapěl píseň, jež by bratrům
línou krev ve plamen rozproudila;
ale prsa jak by křečovitě
přede slova mrzké hradby zdila!

Co mám zapět! Mám pět otců slávu,
mám o slávě předků zazpívat?
o dobách, v nichž lid náš ještě uměl
pro svobodu krev svou prolívat?
Nesmím myslit na ty boje slávy,
nesmím myslit na tu velkou dobu,
svoboda, již národům jsme dali,
bídne přivedla náš národ k hrobu!

Zašlost naše — pancíř zrezavělý,
v němž se mnohý kluk teď kolíbá,
kterýž, sotva kolébce že odroste,
pro chléb psotě nohy zulíbá.
Snad by bylo líp bez vší té slávy,
velikouť má hanby naší vinu,
sen o slávě prchnul by co mlha
a přemnohý přikročil by k činu!

Mám pět o nyníjšku bratrům písň,
mám pět tklivou jara obnovu?
Jakž to možno, když už za odměnu
slyším v píseň řinkot okovů?
Smíme dýchat, ne však o tom mluvit,
smíme mluvit, ne však vlastní řečí,
smíme žít, však jen skromně, skrytě,
bojovat též — ale v jaké seči!

Mám pět budoucnost ? Ach zrak můj teskný
děsná mlha náhle obklopí,
a z té mlhy proud přehořkých slzí
náhle mořem zpěv můj zatopí.
Myšlénky tvé, lide — mrtvé děti —
budoucnost tvá zrádcům sluje zrada,
a kdo v budoucnost chce věřit pevně,
ten nechť napřed k špalkům hlavu skládá.

Národe můj, národe můj milý,
rád bych zapěl zpěv svůj labutí,
rád bych zhynul, kdybych věděl, že tím
zdržím chrámu tvého sesutí.
Národe můj, lide přenešťastný,
zašlost tvá už ztlívá někde v koutě,
budoucnost tvá pod katovým mečem,
přítomnost tvá v těžkém, bídném poutě!

(1858)

Což chcete s naší lůzou zmalátnělou
snad jakous myšlénku kdys provést smělou?
Což myslíte, že našich mužův síly
jsou tytéž posud, jaké jindy byly?
O slavná druhdy mužův mysl smělá,
jež pro myšlénku svět sám zbořit chtěla,
jež slabou ženu silou rozjařila,
že hrdinami muže obdařila
a dcery dala, jimžto doba skvělá
i krví pobarvila bílá těla —
ta mysl zašla — není sjednocení
a pro věc velkou více zanícení!
Teď na lebky se klade těžká kletba,
že nikdo více o své bratry nedbá,
že o věci dbá jenom každodenní,
že žaludku si výše hlavy cení,
a doba pro muže jen bouřky líhne,
jimž s deštníkem se bezpečně už vyhne!
Aj každý muž je jako žena slabý
a místo žen nám dány panské baby —
a s lůzou tou, stoletím zmalátnělou,
snad chcete myšlénku kdys provést smělou?

České verše

V vlasti jsem a předce divná tužba
svírá prsa těsným okovem,
stoupám místa od dětinství milá,
a přede nejsem zde víc domovem.

Cizé tváře, cizé chladné zvyky,
cizé citům zvuky kolem znějí,
že bych zaplakal si v domě vlastním
píseň tužby – toužnou Odysseji!

My neumíme ještě umírat
pro vlast, pro národ, zlatou pro svobodu
a proti všemu vlasti prospěchu,
kramářsky vážíme svou vlastní škodu.

My neumíme ještě umírat,
a neumíme ještě býti mužem;
však umře-li ta naše krásná vlast',
zdaž my pak ještě dále žítí můžem?

A chceš-li ještě, osude,
za volnost mého lidu
mít bledé, suché oběti,
nuž, mne uvrhni v bídu.

A chceš-li, mocný osude,
snad život ještě míti,

nuž, můžeš ruce krvavé
v mém srdci sobě smýti.

A drahou matku žebrat nech
a pohaň otce v hrobě,
jen svobodu, ach svobodu
dej bratřím v brzké době.

A vyrvi lásku, královnu
z života mého bájí,
jen svobodu, ach svobodu
ať bratři moji mají!

- - -

Náš lid jest jako žid! Dej těžké břímě,
že skorem ku zemi ho tíží stlačí,
on nemá síly, by to břímě svrhnul,
však duchem svým ti předce dobře stačí.

Však hůř, že lid též jako cikán bludný,
že všude nejista jest jeho noha,
že všechny jazyky on světa mluví
a v každém kraji jiného zná boha! —

- - -

Předlouho tíží osudův nás ruka,
však nás ta ruka sotva umoří,
a třeba chrám, jež za dne vystavíme,
zas za tmy noční zrádně rozboří.

Aj každá osudův ta těžká rána
nám musí k nové radě pomoci —

nuž učme se, když noc nám chrámy boří,
v den pracovat a bdíti za noci!

Aj z čeho asi musí být
ten pomník české slávy,
že posud nevyhubil ho
čas krvavý a žhavý!?

Ten nemůž' z měkké hlíny být,
ba z mramoru snad ani,
sic by byl českou slzou už
vyplakán k nepoznání!

A nemůž' ani z žuly být,
sic by co písek štvaný
byl českým vzdechem roznesen,
roznešen na vše strany!

My celý svět jsme bili v tvář
a celý svět tlouk' v lebky nás,
my pohřbili jsme mnohého
a mnohý moh' už pohřbit nás;
my sklesli choří — přišel čas
a zdrávi jsme a silni zas —
urá, šuhajci, my ještě žijem
a dlouho a dlouho se nevybijem!

Popěvky k vlasti

V každém zvonu srdce
na dvě strany bije,
a na jednom keři
dvoji kvítek žije;

ve úzkém mém srdci
žiješ Ty a žiju já,
dvěma bohům srdce
zpívá své hallelujah.

- - -

Věř mně, děvo, že jsi churava!
Lež jen tiše, pobavme se spolu,
chci Ti vypravovat dlouhou báj
o Tvém divném, věkovitém bolu.

Usnout nesmíš, – spánku tvého dech
rozhoupal by umíráčka k znění,
Ty jsi, nebohá, snem dětským už
odbyla pro celý život snění!

- - -

Ty's jako kytky z krajin tropických,
kde slunce pal si divy vytvoří –
ach jaký div, že se ta krása Tvá
až ku komůrce mojí pokoří!

Však zdá se mi, když rána milá zář
mé osamělé lože polívá,

že tíži cítím na své lebce mdlé
a že mne hlava tuze bolívá.

Ba věru, podivná Ty květino,
Ty mne svou silnou vůní otrávíš,
a o mé spaní, o můj mladý sen
a o můj rozum ještě připravíš!

Nehněvej se, že se Tobě směju,
že i o chybách Tvých písňě pěju,
kdybych snad tě méně miloval,
vše bych chválil, v všem si liboval.

Slepá láska mizerná je páska,
uvědomělou je pravá láska,
směju chybám svým se nastokrát,
a mám sebe předce tuze rád.

Jen mne kopej, milko, jen mne trýzni,
však mé srdce sotva umučíš,
leda že mne nejspíš ještě více
milovati Tebe naučíš.

Kdybych obdržel byl na počátku
lásky plnou lásku od Tebe,
byl bych dávno odkop' nebe blaha,
klid ten rajský hrdě od sebe.

Zdá se mně věru tancem být Tvá láska!
Jak bys teď starou quadrille zpívala,
při sole sběhla k protějšímu pánu
a na mé solo se teď dívala.

A nevím, mám-li nyní tančit solidně
a bez myšlenky oko k nohoun sklopit,
či z „kozáka“ snad skočit solo divoké
a vztekle k radosti Tvé blázna tropit.

Poslání na Slovensko

Slovenko, Slovenko, matka naše pláče
a Tvůj zpěv po horách jak veselé ptáče!
matka pláče, volá: „Kde jsi, dcero moje?“
a Ty z chladné dálky: „Nejsem více Tvoje!“
Kdo, když matka pláče, vesele si zpívá,
kdo, když matka volá, chladně jen se dívá,
kdo se sřtká vlastní staré matky svojí,
toho se i samo slunce dotknout bojí!

Matka vlast tak chuda, ztrmácena!
dlouhou prací ruka její třesoucí se,
dlouhým žalem hlava sněhem lesknoucí se —
což Tvým srdcem nehne ubohá ta žena?
Hanba nám, když sami matku nesživíme,
věru že my pomoc také neprosíme!
ale matka volá, ruku k srdci klade:
„Pojď již, dcero, nechť Tvé čelo slíbám mladé!“
Vždyť jsi v srdci dobra, nebuď v dálce chladné,
sic Ti vlastní srdce jednou hořem zvadne!

Chuda jsi, však mlada a máš oko jasné
a v Tvém srdci bují steré písně krásné —
nechceš s matky čela zahnat mračno tísní,
nechceš její staré srdce zahřát písní?
Či snad z chudoby Tvé, sestro naše tichá,
vzrostla Tvoje cizá a mrazivá pýcha?
Nejchudší jsi ovšem z chudinké rodiny,
ale sestrou naší slední do hodiny,
slední do hodiny, k vzdechu poslednímu
můžeš bratry vinout ku srdci svojímu —
či nemáme dosti ran po těle celém

z bojů, v nichž jsme Tebe chránili svým tělem?!

Či se za cizího hodláš, sestro, vdáti,
za cizincem jíti a nám s bohem dáti?
My tu ovšem vzdechnem: „Dej Ti pánbůh štěstí!“
v oblacích však havran jinou píseň věští!
Nevidíš, že vůkol země žízni prahne,
a že od západu černé mračno táhne?
Věru než se Tvoje nevinná šij sehne,
slovo času v Tatrách již se v hrom rozlehne!
Má tatranský orel paní své se ptáti:
„či smím s bratry Tvými v jednom šiku státi?
či mám s bídným supem trvat u pokoji
a pak oči klubat mrtvolám po boji?“

Slovenko, Slovenko, bojím se o Tebe,
sestro moje drahá, chraň Tě dobré nebe!

Na peštské Kalvariji

Mimo města konec, kde víc dusu není,
stojí pahrb tichý, „hora utrpení“.

Jenž jsi v jaře, též však ještě ve pašiji,
bídny lide, sem pojď k hoře Kalvariji!

Stál jsem na hoře té v jarní chvíli drahné,
hleděl, jak sem Slovák v zpěvných houfech táhne:
jedním vroucím dechem pomodlit se spolu,
pozpívat si spolu, ulevit si bolu.

Muž jim předříkával, druzí zpěvně za ním,
písní začali a — ukončili lkaním.

Dlouho hora lkála, je již pozatměno,
muž zve naposledy trpitele jmeno:
*„Pomodlem se ještě na dušičky také,
pomocí jež nemajú zde pranižaké!“*

Ustaň! — slovo k srdci žhavým uhlem sáhlo,
hrdlo mně to stáhlo, dech se palně úží —
cos to prořek!, prostý, slovenský ty muži!?
Bože, věčný bože, tak jsme milovali,
kam jsme jen tu lásku, kam ji pochovali —
posud na Kalvariji Čech Slovák dlíme —
bratr za bratra se více nemodlíme!

Karlu Havlíčkovi Borovskému

(K slavnosti borovského)

O mocném reku nordická dí báje,
jenž svobody svých rodných bratří háje
poslední v boji setrval co skála,
když dávno již se bratří mysl kála.
On neustoupil, raděj zhynul v boji –
ach svobodo, jediný síly zdroji,
zdaž rekem, pro tě zhynout kdo se bojí! –
Však pádem svým povzbudil k nové síle,
a krásné, volné vzešly zase chvíle,
a národ snášel vrchy ku mohyle.

Ty's větší rek, vždyť jsi Ty nešťastnější,
ač neštěstím-li, trpět pro svobodu,
a veleben být věčně od národů
a dobyt slávy věnce nejslastnější! –

Když rozhodnuta již ta strašná seč,
a bratrův část již v poutech úpěla,
a jiná v mrzké bázni ulpěla,
tu ještě šípy metal's, vznášel's meč.
Však padnout nebylo popřáno Tobě,
pochován být ve širém hrdin hrobě!
Ach spoutána Ti musila být ruka,
bys Prometheova pak zažil muka:
že slunce svobody chtěl's k lidu snést,
z stověkých skal spěchali řetěz splést,
a musili mít věru alpy celé,
by přikovali k nim Tvé čelo smělé!

Tě, muže činu, opěvovat spějí
ve jmenu všech, již volné písňě pějí,
již jako skřivánci již přede dnem,
když lidstvo ještě sklíčeno zlým snem,
s červánky mladě ku nebi se nesem
a nový den vítáme zpěvným plesem.
V červánkách svobody my hodujeme
a světlo přede dnem již zvěstujeme,
však právě proto zdá se zpěv náš jen
přede býti ještě pouhý krásný sen.
Jen bílý den nám plné, volné slovo,
jen bílý den nám svobodný dá čin,
Ty's mužem dne, Ty's pronesl to slovo,
Ty's vykonal ten volný, velký čin.
A je-li básník jinochem pověčným,
jsi Ty, náš Karle, věčným mužem jmín,
ne pěvcem mnou, však národem svým vděčným.

Snáž jest, jak básník mnohé zamlčovat,
obrazně vyznačit myšlének příval,
neb ku vlastnímu třeba prospěchu
jak mnohý již, své city potlačovat;
však pak bys nebyl ani Čechem býval,
kdybys byl při národa povzdechu
bojácně za němé se stěny skrýval!
Ty's pravým synem toho národu,
jenž krví svou dal jiným svobodu.
Ty's nebyl svobody jen apoštolem,
Ty's předním svobody byl bojovníkem,
Ty's byl i svatým jejím mučedníkem!
A již zde stojíme zas branným polem,
Tvůj národ, hrdino, za Tebou kráčí,
a obraz Tvůj v oblaka vznešený
nám vítězství i cestu k němu značí.

A bychom snad zde zase padnout měli,
nás neuzří víc nikdo zděšený;
„nepopustíme!“ volá národ smělý,
„nepopustíme!“ třeba zhynul celý
a zmořen osudu zlým úkorem
zde rozložil se mrtvých táborem!

My neklesnem, my nezhyne,
my nejsme více sami,
a když teď znovu k předu jdem,
jde celý svět již s námi.

Již pádu více nebude,
Čech „nedejme se!“ zahude
a za ním v světa chóru
zahučí píseň vzdoru!

Boj nynější jest boj již poslední,
dřívější tma již nevrátí se zpátky,
a brzy bude v záři polední
své svatodušní slavit lidstvo svátky.
Aj, lidstvo věnčí již své pyšné čelo,
jež otroctví znak věčně nésti mělo,
a korunu si posazuje svatou,
to z drahokamů věčných činů spjatou.

O blaze nám, o blaze, bratří, nám,
my vsadili již mnohý drahokam,
a věčnost Tobě, Karle, reku pravý,
Ty's démant ve koruně lidstva slávy!

Ve východní záři

O lidstvo! Stověký tvůj o svobodě sen
se mění v skutek, v bílý volný den,
noc chmurných porob k západu se plíží —
hoj lidstvo — lidstvo, den tvůj již se blíží!

Obnažte hlavu, sehněte svou nohu,
bijte se v prsa, plná panské pýchy:
kněz Slovan sloužit národův jde bohu
a odpuštění ždá za vaše hříchy.

Bůh stvořil člověka a člověk splodil Kaina,
Kain splodil bratrovraždu, porobu,
poroba vrhla v lidstvo chorobu,
a vzrostla podlost z ní ta všeprodajná.
Ach vlny lidstva, dříve zrcadlny,
jež kdys jen mír a volnost, lásku pělly,
se rozzuřily nyní, rozkypělly,
zášť — zášť jen hučely ty strašné vlny,
brat stisknul bratra z panské choutky pouze,
lid proti lidu hnal se v kanibalské touze,
a místo hymnův luzna zapění
o klenby nebes bilo úpění.

Rozsázený jak proutí podél břehu
stál Slovan v udivení ztrnulém;
mír jeho vítán byl v tom boji zlém —
svou vzteklou pěnou jste ho potřísnili,
tak mnohý kmen jste urvali mu v běhu,
i plnou záhubu jste jeho snili —
o nesmírny jsou černé vaše hříchy,
obnažte hlavu, sehněte svou nohu,

bijte se v prsa plná hříšné pýchy:
kněz Slovan sloužit národův jde bohu
a v oběť zápalnou u zbožném chvění
sám klade na oltář své velké odpuštění!

Již samo srdce boží tím se rmoutí,
že svoboda je lidstvu věčný sen,
i vdechl bůh v to hybké slávské proutí
a mžikem srostlo v obrovitý kmen.
Jen dechem božím, čistou myšlénkou,
ne násilím kmen povznes' hlavu svou,
však je tak obrovitý světa pán,
že kdyby v rozlíceném, mocném běhu
stoup' nohou svojí v lidstva oceán,
vy jako pěna vystříknete z břehu.
Než — nebojte se — máte odpuštění!
a třeba u vás lásky k Slávům není
a třeba na nás posud plil váš ret —
ne pomstu — boha lásky rodí Nazaret!

Ten bůh, ten nechce panstva, nechce poroby,
bůh lásky nechce přepychu ni chudoby,
chce volnost, rovnost všech a všude — všude!
A volnost, rovnost v světě širém bude,
neb lásky bůh, by skočil touhy odevěké,
již vdechl žhoucí život slávsktí duši měkké
a milliony slávské lidstvu dal ku stráži.
Když Slovan střeží, víc se jistě neodvází
již nikdo rušit lidstva volný smír
a strhnout volnost v starý hnusný vír —
o lidstvo, stověký tvůj o svobodě sen
se mění v skutek, v bílý volný den,
noc chmurných porob k západu se plíží —
hoj lidstvo — lidstvo, — den tvůj již se blíží!

Jan Neruda
Knihy veršů

Vydala **Městská knihovna v Praze**
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. vydání
Verze 1.0 z 23. 08. 2011